الرُّبعُ الثَّالِثُ

الکتاب الخامس عشر فی الضاد

ض ع ض ع (ضَاضَاً) بجنگ و فریاد مردمان در جنگ۔ ضَوضَاء بالمد و یقال مثله

(ضَاضَةً) نالہ و فریاد کردن در جنگ۔

(ضِئضِئی) کزبرج اصل و کان یا بسیاری نسل و اورا آں ضِئضِئی گویند۔ وضُؤضُؤ بہمہ۔ وضُؤضُؤ کسر و مثلہ فی الکل۔ ونیز ضُؤضُؤ کبد ہر مرغے است خجکدار کہ بجنگ شکار کند یا ہماں شقراق ست و عرباں آنرا شوم انگارند و بدیں فال بگیرند۔

(رجل مُضَوضِئ) مبنیاً للفاعل مرد با بانگ و فریاد۔

ض ع ب (ضِئب) بالکسر و الہمز ست نسائی یا انثہ مرد ست۔

(ضِئبَاب) بالکسر آنکہ در امور عظام آید و در آں تصرف نماید یا آں ضِئبَان است۔

(ضُؤبَان) بالضم شتر فربہ و سخت توانا۔

ض ع ب ل (ضِئبِل) بکسر تین کزبر و قد تضم باؤ بسختی و بلا و لا ثالث لہما۔ قلت جزم مثلہ لغۃ فی الکسر ذکرہ سیبویہ۔

ض ع د (ضَاد) بالفتح کس زن۔

(ضُؤُود) بالضم نکام ضُؤُودَۃ وضُئُودَۃ بالضم ہو مثلہ۔

(ضَئِیدَۃ) کفرحۃ او کسفینۃ آبے ست

(ضُؤَاد) زکام ست و زنا و مغنے

(مَضؤُود) ہمزکوم زکام زدہ

(ف) ضَادَہٗ ضَادًا بالفتح خصومت کرد اورا و ضُئِدَ الرجل ضُؤَادًا کعذاب مجہولاً زکام زدہ شد مرد

(اِضَادَ) مبتلائے زکام کرد خدا کسی را یقال اضادہ اللہ تعالیٰ یعنے و زکام مبتلا گرداند اورا خدائے

ض ع ر (ضِئرَۃ ضِئرَی) بقصر والتثلیث فیہما جائز و ناقص نارست و تانی فیہما یا یا قال اللہ تعالیٰ قسمۃ ضیزیٰ ای جائرۃ و ہی فعلی مثل حبلی و انما کسروا الفاء لتسلم فیہ الیاء لانہ لیس فی الکلام فعلی بالکسر صفۃ و انما ہو من بناء الاسماء کالشعریٰ والدفلی

(ف) ضَأَرَہٗ ضَأْرًا و ضَأَزًا ستم کرد اورا و زیادتی نمود و ضَأَزَ فلانًا حقہ کم کرد حق اورا

ض ع ط (ضَئِیط) ککتف آنکہ در فتن ہمود و دست و بازو را بہ جنباند

(س) ضَئِطَ ضَاطًا بالتحریک ہمود دوش و بازو را حرکت داد در رفتن

ض ع ک (رجل مَضئُوک) مردے زکام زدہ

(س) ضَئِکَ الرجلُ مجہولاً زکام زدہ و بدعا اضاکہ اللہ متعدی است

در آں

ض ع ل (ضَئوَلۃ) کہمزۃ نیک لاغر و نزار و سخت سست و ضعیف

(ضَئیل) کامیر لاغر و نزار و حقیر و خرد و باریک ضُؤلاء جمع ضِئال ککتاب مثلہ

(ضَئِیلَۃ) کسفینۃ کام و مار باریک

(ضُئوَلان) بالضم گران و ناخوش یقال ہو علیہ ضُئوَلان ای کل

(ف) ضَئوَلَ ضَآلَۃً نزار گردید و خرد و باریک شد و نیز ضَآلَۃ ضعیف شدن رائے و عقل

(ضَأَلَ شخصہ مضاءلۃ) خرد و حقیر نمود جثہ خود را۔

(مُضَئوِل) خرد و باریک و لاغر حقیر

(مَضَائِل) باریک خرد و حقیر

(تَضَاؤُل) نزار و حقیر و خرد و باریک شدن و پوشیدن شخص خود را بشست و حقیر و خورد نمودن خود را

ض ع ن (ضَأن) بالفتح میش خلاف مغز اضآن ضِئان اضؤن جمع و جدا کردن ضأن را از مغز و افعل من فتح یقال اضأن منک ای اخرجہا من المعز

(ضَأنَۃ) بالفتح حلقہ بینی شتر کہ از پی باشد

(ضَائِن) کراکب سست فروہشتہ شکم و مرد نیکو تن کم خوار

ریشته سپید پهنا از ریگ و بیش رخلاف
ماغرضان بالفتح و بالتحریک جمع
کراکب و ترکب و حاوب و حرب
ضئین کغازٍ و غزی مثله
(ضانینة) میش ماده یا یک ضأن
متواتن جمع
(ضینکی) بالکسر مشددة الیاء ضینک
بزرگ از یک پوست که در آن دوغ زنند
(اضأن الرجل) صاحب بسیار
میش گردید
ض و ی (ض) ضأی اجمه
ضأیا لاغر و نزار شدن او
ض ب ء (ضابئ) کصاحب
خاکستر و وادی ست که در دیار بنی
ذبیان میرزد و ضابی بن حارث
جاهلی شاعر ست
(ضبناء) گشاد موضعی ست
(ضبنی) کامیر دو سیده برین
(مضبا) بالفتح نهان جائے
(مضبوبة) چسانیده شد
(ضبا ضبأ) بالفتح و ضبوءا
بالضم دوید زمین (ضبأ به
الارض) برنشانید او را بزمین
(ضبئ ضبئوءا) پنهان شدن
و پنهان شدن تا نرسد کسی را و
برآمدن و بلند شدن بسوے چیزے
و پناه بردن بآن و شرم داشتن از
کسی یقال ضبأ منه اذا استحیی
(مضبئ علیه) بکسر خاموش
بوده پنهان دارنده چیزے را در دل
(اضبأ اضباءا) پنهان داشت
آن را و چنان کرد (اضبأ علی
الشیء) خاموش شد بر آن چیزے

(اضباء علی الداهیة) سکوت
ورزید بر بلا و نیز اضباء در دل
پنهان داشتن کینه را و خاموش
بودن بر آن
(مضابئة) بضم میم و کسر با حوال
کلان و گران که پنهان سازد
بردارنده را
(اضطباء) پنهان شدن
ض ب ب (ضب) بالفتح
سوسمار و فی الحدیث ان النبی صلی
الله علیه وسلم اتی بضب فلم یاکله ولم
یحرمه وقال ابو حنیفة رح واصحابه اکله
مکروه وقال القاضی رح هو قول الاکثر
لیس بمکروه واضب وضباب بالکسر
ضبان بالضم جمع مضبة مثله
وفی المثل اعق من ضب و کذا
اخدع من ضب و یقال لا افعله
حتی یلج الضب فی
اثر الابل الصادرة
و کذا الا افعله
حتی یرد الضب لانه
لا یشرب ماءا و نیز
ضب بیماری ست در آن شتر
کاس سیل شتر و کاس سینان کبد
و بعض شتم و کسر و نام مردی و کوهی
ست و بیماری ست دواب که خون رود
از وی و مهمل خب ضب
مرد مکر بزیرکار
(ضبة) سوسمار و ماده یک سوسمار نام مردی
نیز ضبة مکوف فرا گرفته باشد
و بر پشت سوسمار کبرای روغن پیوسته
باشد و نیز ضبة پهنا کبدان در را
بند کنند ضب

و ضباب جمع
و دهی ست بتهامه و نام ماده شتر
احبش بن قلع عنبری و ضبة
بن اذعر و تمیلو بن مره است
و ارض ضبیبة کفرحة
زمین سوسمار ناک و هذا احد ما جاء
علی فعیلة
(اضبب) شتر بیمار سینه یا بیمار
سپل + ضباء مؤنث ضب
بالضم جمع
(ضباب) بالفتح مبنی نرم
و آن بخارے باشد که در ایام
زمستان در هوا پیدا گردد
(ضیاب) کتاب نام
مردے + و قلعة الضباب
در کوفه است + و ضباب
الباب ابن سمار در
و نیز ضباب قومی ست از عرب
از اولاد معاویه بن کلاب بن ربیعه
ضبابی منسوب سب بوی
(ضباب) کغراب نام مردی
(ضبوب) کصبور ستور کر در دو گیر
اندازد و گوسپند تنگ سوراخ پستان
و اسپ تند مارق
(ضبیب) کامیر طرف تیر تیغ
(ضبیبة) کسفینة سکه و آنچه
از سکه سازند برای خوردن کودک
(ضبیب) کزبیر نام اسب حسان
بن حنظله و اسب حفری بن عامر
و ابی بحت و وادی
(ضبهب) بالکسر فربه و دلیر
بوزبان
(ضبابیب) کملابط دلیر پلید

زبان ، ورجل ضَبَاضِبٌ مرد توانا
وقوی وکوتاه بالا پلید زبان فربه یا
مرد چالاک توانا۔
(مُضَبٌّ) بالفتح موضعے است
(ارض مُضَبَّةٌ) بالفتح زمین سوسمار ناک
مضابّ جمع ومنه ما وقعنا فی مضاب
منکرة ای فی قطع من الارض کثیرا
الضباب
(س ل ه) ضَبِبَتِ الْاَرْضُ، سوسمار ناک
گردید وکذا ضَبَّ الْبَلَدُ بالفك
والادغام
(ض ن) ضَنَبَتْ شَفَتُهُ ضَنَبًا وَضُنُوبًا،
خون آورد لب وکذا ضَنَبَتْ لِثَتُهُ دَمًا
ای سالت ، وضَنَبَ بِالْاَرْضِ رویده
شد بزمین یقال للرجل اذا اشتد حرصه
علی الشیء جاء فلان تضنب لثاته
یعنے بآزمندی بر حرص تمام قال ابو عبید
هو قلب تهمز ای تسیل وتعطر ونیز
ضنب روان شدن آب یا روان شدن
خون وآب دهن ضنبیب مثله وبیخ
انگشت وکشیدن شیر را یا اهبام را
بر سرپستان وانگشتان را بر اهبام گذاشته
دوشیدن یا جمع کردن دو سر پستان
ورد وکشیدن وخاموش شدن و
آماسیدن پل شتر ونیز آماسیدن
سینه آن یقال ضنب البعیر یضنب
بالفتح فیهما وخاموش شدن بر سینه و
فراگرفتن چیزے را وآگنده وپر گوشت
شدن بغل
(مَضِنٌّ) نام مردے
(ارض اَضْنَبَتِ الْاَرْضُ) سوسمار ناک شد
واَضَنَّ بانگ کرد وایضا بسخن در آمد
وآماس گرفت وشکم برد وپنهان
کرد کینه را واضنب النعم پیش آمدند
شتران بتفاریق وپریشان واضنب
الشعر بسیار شد موے واضنبت
الارض بسیار شد گیاه آن واضنب
فلانا ملازم شد او را پس جدا نه گردید
انے واضنب علیه باز داشت آنرا
وخاموش گردانید واضنب علی المطلوب
قریب که بمطلوب رسد واضنب التقاء
ریخته شد آب آن از درزدی ، و
اضنب الیوم میغ نرم ناک شد روز
واضنب علی ما فی نفسه خاموش
ماند بر چیزے که در دل داشت و بر
زبان آورد وظاهر کرد از لغات اضداد است
واضنبوا علیه فراهم آمدند بر آن و
بسیار شدند واتفاق نمودند ونیز اضنبا
خاموش شدن وفراگرفتن چیزے را
وروان کردن آب وخون یقال
اضنبت یده اذا سال الدم منها
(مُضَنِّب) کمحدث سنگ در سوراخ
سوسمار آب ریزد تا بیرون آرد یا آنکه
بر سوراخ آن دست را بجنباند وحرکت
دهد تا سوسمار بگمان مار دم را برآرد
تا بزند مار را پس آنکس بگیرد دم او را
وشکار کند
(دَبَابٌ مُضَنَّب) کمعظم درکه بر آن
ضباب آهن باشد
(ضَنَّبَ الصَّبِیَّ) ضبیبه خورانید
کودک را ونیز تَضْنِیب ضبیبه
ساختن برائے کودک وفراگرفتن
چیزے را وضباب ساختن برائے
درد
(تَضَنَّبَ الشَّیْءَ) بگرد گردید
(ض ب ث) (ضَبَثَهُ) بالفتح
واشه است مر شتران را
(ضَبَثٌ) گفتن شیر بیشه
(ضَبَاث) لغراب پنجه شیر ونام پدر زید
ومُبَثٍّ وعُطَیَّة
(ضَبَاثِیَة) ذراع سبز فراخ سخت
باضبات قبضه ، ومنه الحدیث
اوحی الله داود قل لبنی اسرائیل
لا یدعونی والخطایا بین اضباثهم
ای قبضاتهم ای محتقبون للاوزار
غیر مقلوعین عنها
(ناقة ضَبُوثٌ) کصبور شتر ماده که در
فربهی آن شک باشد پس بدست آسوده
شود فعول بمعنے مفعول ونیز ضَبُوث
شیر بیشه ضَبَّاث کشاد شکم
(مِضَبَّث) کمنبر شیر بیشه
(مَضَابِث الْاَسَد) ناخنهای شیر
(جَمَل مَضْبُوث) شتر داغ
نبیشه رسیده
(ض ب ج) ضَبَجَ بِهِ ضَبْجًا، بچنگ گرفت
آنرا وضَبَجَ فُلَانًا زد او را ،
وضَبَجَ النَّاقَةَ وغیرها بسود
ناقه وجز آن را تا فربهی ولاغری ما
معلوم نماید۔
(مُضْطَبِث) بکسر با شیر بیشه
(اِضْطِبَاث) بچنگ گرفتن یقال
اضطبثت به اذا قبضت علیه
بکفیك
(ض ب ث م) (ضَبْثَمٌ) کجعفر
شیر بیشه ضُبَاثِمٌ کغلابط مثله ، و
ضَبْثَمُ بن ابو یعقوب تابعے است
میم زائد است ونزاش فعلم
(ض ب ج) (ضَبْجَمَ) بالفتح انداختن
خود را بر زمین از درد وماندگی یا

طرب دالم و مانند آں والفعل من نصر
ض ب ح (ضَبْح) بالفتح آں
جائے از عرفات کہ مردمان اوایل
از آنجا افاضت کنند و رفتارے است
اسپ را و آں فوق تقریب است
قالہ ابو عبیدۃ و آواز دم اسپ
کہ از جوف آن بر آید وقت دویدن
(ضَبَحَ) آواز و منہ الحدیث لا یخرج
احدکم الی ضبح بلیل اے صیحۃ یسمعہا
فلعلہ یصیبہ مکروہ و یروی صبحۃ
(ضِبْح) بالکسر خاکستر و بفتح
(ضَبَاح) کغراب آواز دم اسپ و
آں غیر صہیل و غیر حمحمہ است و بانگ
روباہ و موضعے است و نام مرے
(فرس ضَبَائِح) اسپ با بانگ
ضوابح جمع
(ضَبِیح) کامیر نام اسپ رئیب بن یق
و اسپ شویعر محمد بن حسران و حازق
حنفی خارجی و اسد حنفی و داؤد بن مہتم
(ضَبِیح) کزبیر و اسپ اند حصین بن
حمام و خوات بن جبیر را
(ضَبَّاح بن اسمعیل کوفی) کشداد
و ضباح بن محمد بن علی محدثان اند
(ضَبِیحَاء) بالمد کمن کہ در آن اثر
آتش باشد
(مَضْبُوحَۃ) سنگ آتش زند
(ف) (ضَبَحَ الخیل ضَبْحًا) بالفتح و
ضُبَاحًا) بالضم برآوردند و شنوانید
اسپان آواز انفاس خود را در
دویدن یا پویہ و دویدند و ضَبَحَتِ
النَّارُ الشیئ اندک برگردانید آتش
گونہ آں چیز را و سوخت و ضبح
الثعلب بانگ کرد روباہ و ضَبَحَہ

خصومت کرد او را
(مُضَابَحَۃ) رو بارو ی ہمدیگر را
دشنام دادن و بد گفتن
(اِنْضِبَاح) اندک برگردیدن گونہ
چیزے از آتش یقال ضَبَحَتِ النَّارُ
الشیئ ای غیرتہ ولم تبالغ فاحترقہ
ض ب د (ضَبْد) بالفتح آمیختن
خرمائے رسیدہ را با نارسیدہ و الفعل
من نصر
(ضَبَد) محرکۃ خشم و خشم پنہاں
(تَضْبِید) بیاد کسے چیزے را دادن
کہ موجب غضب او باشد
ض ب ر (ضَبْر) بالفتح جماعت
غازیان و پوست پر از کاہ و چوب
کہ مردم در پس آن شدہ تا زیر قلعہ
روند برائے جنگ ضُبُور جمع و درخت
چار مغز و انار دشتی یا انار کوہی و
جوز بوا ضَبْرَۃ یکے
(ضِبْر) بالکسر بغل
(ضَبِر) کلتف درخت چار مغز
(ضِبَار) بالکسر کتاب ما ضبار
کغراب شذ واحد ندارد
(ضَبَارَۃ) بالضم بند ہیزم و کاغذ و نہند
آن و تکسر و عمرو بن ضَبَارَۃ دلاورے
بود ربیعہ را
(ضِبَارَۃ) بالفتح نام مرے و استوارے
خلقت یقال رجل ذو ضَبَارَۃ
یعنے مرد کہ گرد اندام استوار خلقت و
گروہ مردم و یکسر ضبائر جمع
و اِضْبَارَۃ) بالکسر و الفتح پشتوارہ
کتاب و کاغذ و جز آن یقال جاء
فلان باضبارۃ من کتب اضابیر جمع
(ضِبَارِی) بالکسر و القصر نام مرے

از تسنم و بالفتح نام مردست در رباب
(ضَبَّار) کشداد کسے ست
(ضَبَّار) کرتان و سختے است ما نا بدرخت
بلوط ضُبَّارَۃ یکے
(ضُبَیْر) کجبیر کوہے است بحجاز
(ضَبِیر) کامیر سخت و توانا و زرہ
(ضُبَیْرَۃ) کجہینۃ نام زنے است
(ضُبُور) کصبور شیر بیشہ
(فرس ضِبِّیر) کطر اسپ جندہ و شیر بیشہ
(جَمَل مَضْبُور) شتر استوار خلقت
(ض) (ضَبَرَ الفرس ضَبْرًا) بالفتح و
ضَبَرَانًا بالتحریک فراہم آورد اسپ
پائے را تا بجہد ضَبَرَ المقید کذلک
و ضَبَرَ الکتب یقتارہ کرد و یک جائے
نمود کتاب را و ضَبَرَ الشعر ترتیب
چید شعر را و برہم نشانید
(جَمَل مُضَبَّر) کمعظم شتر استوار
خلقت آکندہ گوشت و شیر بیشہ
(نَاقَۃ مُضَبَّرَۃ) کمعظمۃ ناقہ استوار
ہیکل۔
(تَضْبِیر) فراہم آوردن و سخت استوار
استخوان او پری گوشت و گرد اندامے
ض ب ر ز (ضَبَارِز) کعلابط
مرد گرد اندام استوار خلقت
ض ب ر ک (ضِبْرِک) کزبرج
زن بزرگ ران
(ضَبَارِک) کعلابط شیر بیشہ و شتر و
فرک و مرد توانا استوار خلقت فربہ
بسیار اہل و عدد ضبرک بالکسر مثلہ
بالفتح جمع
ض ب ر م (ضَبَارِم) کعلابط
شیر بیشہ سخت خلقت و مرد دلاور و
توانا و شن کش ضَبَارِمَۃ بالتاء

مثله فی الکل وقیل الیم نامدة

ض ب ز (ضَبَز) بالفتح سختی نگاه و نگاه سخت

(ذِیبٌ ضَبِزٌ) گکتف گرگ سخت نظر افروخته چشم

(ضَبِزٌ) کامیر گرگ سخت حیله و نیز گرگ افروخته چشم

ض ب س (ضَبَسَ) بالفتح سخت گرفتن غریم را بتقاضا و تپیدن و آن والفعل من نصر

(هُوَ ضَبِسٌ شِرِّیرٌ) بالکسر او صاحب بدی و شرست

(ضَبِسٌ) گکتف پلید و شوار خوے و کریز پرکار زیرک و بلا

(ضَبَنِسٌ) کامیر پلید و شوار خوی و یقال هو ضَبَنِسٌ شِرِّیرٌ یعنی او مناشر و فساد است و نیز ضَبَنِسٌ گران تن گرانجان دل کول سست بدن حریص کم عقل و اسپ سرکش و بدخوے

(س) ضَبِسَتْ نَفْسُهُ ضَبَسًا) بالتحریک پلید و درشت خوئے شد نفس او

ض ب ط (ضَبَطَهُ) بالفتح بازیست مرغ با نرا

(رَجُلٌ ضَابِطٌ) مرد هشیار و توانا سخت و شتر قوی سخت و نیز ضابط شیر بیشه (اَضْبَطُ) آنکه هر دو دست کار برابر کند

ضَبْطَاءُ مونث ضَبْطٌ بالضم جمع یقال ضَبَطَ الرَّجُلُ کسمع فهو اَضْبَطُ وفی المثل هو اَضْبَطُ من فَرَّةٍ چرا که سوراخ مضاعف خود را پیدا دو باز آنرا می گذارد و کذا اَضْبَطُ من عائشة بن عَنَم زیرا که وے روز آب میداد شتران را و فرود آورده بود براو خود را در چاه تا پر کند و او را درین اثنا از ازدحام شتران

شتر جوانے در چاه افتاد و گرفت عائشه دم او را و فریاد کرد به برادر خود که در چاه بود اے برادر الموت الی ذنب البکر یعنی وابسته بدم شتر است یعنی اگر منقطع شود می افتد پس آن چنان کشیدم او را که آزاد آزاد و نیز اَضْبَطُ شیر بیشه و اَضْبَطُ بن قریع شاعر است و اَضْبَطُ بن کلاب بطنے از بنی کلاب چنانکه بنو لاضبط و ربیعة بن الاضبط سخت گیری در پیران

(رَجُلٌ ضَبَنْطًى) بضبطی مرد قوی پشت توانا و رجل ضَبَنْطًى کذلک الف و نون زائد است برائے الحاق

(س) ضَبَطَهُ ضَبْطًا وضِبَاطَةً) بالفتح نگه داشت آنرا بجوش ضَبَطَتِ الارض مجهولا باران باریده شد

(تَضَبَّطَهُ) بقهر و بندی گرفت او را (تَضَبَّطَتِ الضَّأْنُ) بچاره گیاه رسیدند گوسپندان و شتابی کردند و بر او قوی و توانا گردیدند

ض ب ط ر (ضِبَطْرٌ) کهنه بر توانا و فربه پر گوشت و گرد اندام و شیر قوی سخت

ضَبَیْطَرٌ کسفرجل مثله

ض ب ع (ضَبْعٌ) بالفتح بازو یا سیاه بازو یا بغل یا ما بین بغل تا نیمه بالا بازو ضِبَاعٌ جمع و نوعے از رفتار اسپ فوق تقریب و هر پشته زمین سیاه اندک درازه و گویند ذهب به ضَبْعًا لبعا یعنی رائگان برد آنرا

(ضَبُعٌ) بضم با و سکون آن گفتار پشت است اَضْبُعٌ وضِبَاعٌ وضُبُعٌ بضمتین وبضم و مَضْبَعَةٌ جمع والضَّبُعُ الْمُرْجَأُ نیز از صفات گفتار است بدان جهت که گمان نگاه آن رود من نفسک بیلوه

حنظلة فرت منه انضباع ومن اسنانها معه لو تنخ علیها الکلاب بجلدها ان شد علی بطن حامل لم یسقط وان جلد به عکیال وکیل بالبذر امن الزرع من افاته والاکتیال بمراتهید النظر وگویند سیل جاز الضبع یعنی بیرون رسید گفتار را از خانه وے و دلجة الضبع نصف شب زیرا که گفتار تا نصف شب میگردد و کرجل و مسکین البار سال قحط و فی الحدیث اکلتنا الضبع یا رسول الله السنة المجدبة وبدون الف و لام شهرے است یا گشته زمین و وادی است از وادیهائے عقیق و ضَبْعٌ منه پناه و جانب و جانب و ناحیه یقال کنا فی ضبع فلان ای فی کنفه وناحیته

(ضَبْعَةٌ) گفتار ماده عن ابن عباد ضبع جمع یا ضَبْعَةٌ نگویند

(ضَبِعَةٌ) کفرحة ناقه آرزومند کشن

ضِبَاعٌ بالکسر ضباعی کحبالی مثله

(نَاقَةٌ ضَابِعٌ) ناقه بازو باز دیده و رفتن و فرس ضَابِعٌ) اسپ تیز رفتار یا بسیار رو با گردن پیچان یک جانب رونده یا ضَبْعٌ نوعے از رفتار اسپ ست

(ضَبَاعِرُ) کشمامة کوهے است و نیز نام دختر زفر بن حارث که اشاره کرد بوے بر ها کردن بند قطامی و منت نهادن بر او که اسیر بود پس رها کرد او را و بخشید بوے صدها تو پس گفت قطامی ؛ فقی قبل التفرق یا ضباعا ؛ ولا یک موقف منک الوداعا ؛ اراد یا ضباعة فرخمه الی قفی ودعینا ان عزمت علی فراقنا کان منک الوداع لنا فی موقف ؛ ونام دختر عامر بن اقیشر وان ضباعة

کنیت است و از صحابیات ضباعة بنت زبیر بن عبد المطلب بن هاشم و ضباعة بنت عامر بن قرط و ضباعة بنت عمران بن حصین۔

(ضُبَیْعَة) کسفینة وهی است بیمامه

(ضُبَیْعَة) کنیة محلة است ببصره و ضُبَیْعَة بن ربیعة بن نزار ضبعی منسوبست بوی و ضُبَیْعَة بن اسد بن ربیعه و ضُبَیْعَة بن قیس بن ثعلبه و ضُبَیْعَة بن عجل بن بیم بطنها اند از عرب از مسماع، کتاب ستاره‌ای بسیار ندهفل از نبات النعش و قطن بضباع موضعی است

(ضَبُوعَة) منزلیست از دیگ میل

(ضَبْعَان) مثنی موضعی ست

(ضَبْعَانِی) منسوب بموضع ضبعان

(ضَبْعَان) بکسر تقتر از طحاحین جمع ضبع مثل (ضِبْعَان) اعضاء و گفتار از کلام شعر برآمده و بدا باشد

پهلو از عربی هنا وقال فی القاموس موضعه در

(ضِبْعَانَة) بالکسر گفتار و ضبعانات جمع ضباع مثله

(مِضْبَعَة) بالفتح گوشت پاره زیر بغل بجانب پستان

(حِقْد مَضْبُوع) خرکه آن را کفتار خورده باشد

(ف) ضَبَعَ ضَبْعًا بالفتح دست را دراز کردن برای زدن

(ضَبَعَ القَوْمُ الطَّرِیقَ لَنَا) راه را تقسیم کردند برای ما (ضَبَعَ فُلَانٌ) حکم کرد و حکم نموده (ضَبَعَ عَلَی فُلَانٍ) دراز کرد هر دو بازوی خود را بر دعائی بد بروی (ضَبَعَ بِیَدِهِ إِلَیْهِ بِالسَّیْفِ) دراز کرد دست را با شمشیر (ضَبَعَتِ الخَیْلُ وَالإِبِلُ) ضَبْعًا وضُبُوعًا وضَبَعَانًا حرکت بازوها در رفتن (ضَبَعَ البَعِیرُ) شتاب رفت یا جنبانید هر دو بازو را در رفتن (ضَبَعَتِ الخَیْلُ) شتافتند اسبان آواز دم را از دهن خود (ضَبَعَ القَوْمُ لِلْمَسْئَلَةِ) میل نمودند بسوی صلح (ضَبَعَ الشَّیْءَ) بخش کرد آن چیز را

(س) (ضَبِعَتِ النَّاقَةُ ضَبَعًا وضَبْعَةً) حرکتین نیک آزرومند تر شد ناقه و گاهی در زنان هم استعمال کنند

(اضْبَاع) آزرومند شدن ناقه بحمل (ناقة مُضْبَعَة) کمنظة ناقه که سینه آن پیش شده و هر دو بازوی آن باز گردیده

(ضَبِعَ ضَبَعًا) بدول شد (ضَبَّعَ فلان) مال اشتیان وی میان چیزی را و قصد می آن کرده و نیز تضبیع یا زیدن ستور بازوها را در رفتن

(اضْطَبَعَ) رداء از زیر بغل راست گرفت چپ انداختن و درین صورت دوش راست برهنه ماند و دوش چپ پوشیده گردد و این نوع ردا پوشی را اضطباع مثل جبت گویند ایک بازو برهنه ماند

(اسْتَضْبَعَ النَّاقَةَ) آزرومند گشتن ناقه

ض ب غ ط (ضَبْغَطَ) کجنطی کول و طریقه دان و دکان

بفارسی کج است

ض ب غ ظ (ضَبْغَظَی) کسفرجل کج که بدان دوزند ساغه

ض ب غ ظ ر (ضَبْغَظَرَی) مقصور کقهقرات مرد و از بالا سخت توانا و کول و کج که بدان کار دکان را ترسانند و به چیزی که آن را بسر پردی و هر دو دست را بدان گذاری تا برنیفته و خوشه که در زراعت و پالنه النصب کنند تا مرغان و دوان و دار نیایند و آن را ترس هم نامند و تار و کفتار ماده ضَبْغَظَرَان مثنی آن ست یقال رأیت ضبغظرین

ض ب ک (ضُبُوك) الارض خطهای زمین که از وزیدن باد پیدا گردد و ضُبُوك العَیْنِ آماوگی آن چشم باران را

(اضْبِیكَاك) برآمدن گیاه و یقال اضباكت الارض خرج نبتها

ض ب ن (ضَبْن) بالفتح آب اندک که بس نباشد

(ضِبْن) بالکسر تخت و آنچه مانده و عاجز سازد و قوم را از کندن نبش آن باین شخ و نبشت وقالوا اول الجنب الابط ثم الضبن ثم الصوبین

(ضِبْن) بالکسر آب اندک و مکان خبلی جای تنگ

(ضِبْنَة) کفرحة عیال مرد که بدو آمده و آنچه بدو فائده و کفایت نبود از نفقات و روان

(ضَبَن) محرکة نقصان و کمی

(ضَبْنَة) شدت بمعنی ضبن است کفرحة

(بنو ضابن) قبیله است

(ضَبِینَة) کسفینة چیزی طلبی است

(اَضْبَان) سے الجھ جانے
ہاشس دوان و جانے
دوناک ؛
(مَضْبُوْن) آب اندک در
برجائے ماندہ ؛
(ن) ضَبَنَ عَنَّا الْهَدِيَّةَ باز
داشت از ما ہدیہ را لغت نے اصاد
(اَضْبَنَهُ) برجائے ماندہ گردانید
بود ؛ ونیک گرفت ؛ واَضْبَنَ الشَّيْءَ
زیر کش گرفت آنرا ؛
(مَضْبَنَانِ) تمیدا است
(اضطبن الشَّيْءَ اضطِبَانًا)
زیر کش گرفت آن چیز را
ض ب ن ط (ضَبَنْطَى) کجنگہ
سخت وتوانا ؛
ض ب و (ضَابِيْ) خاکستر
گرم یا عام است ؛
(مَضْبَاة) بالفتح سناک
کلچ پختن ؛
(ن) ضَبَتْهُ النَّارُ تَضْبُوْ ضَبْيًا
برگردانید کرد آن را آتش و بریان
کرد ویرا ؛ وضَبَا اِلَيْهِ پناہ برد
بسوئے او ومضطر شد ؛
(مُضْبَاة) بالضم نان کہ در خاکستر
گرم پختہ باشد
(اَضْبَاهُ اِضْبَاءً) بازداشت آنرا و
برداشت وبلند کرد وبتر ریزہ ریزہ
ساخت ؛ واَضْبَى عَلَيْهِ
برآمد بروے تا بنگرد آنرا وپیروز
گردد ؛ واَضْبَى بِهِمُ السَّفَرُ
غالب شد ایشانرا سفر در چیزے
امید داشتند از سود ونفع ؛ و
اَضْبَى لاغر شد ؛

ض ت ع (ضَتْع) بالفتح جانور
کے یار نے است ؛ ضَتُوْع
بجوہر شد بسیار ونیز ضَتُوْع
مرد کول با صواب نو گفتہ
است
ض ث م (ضَيْثَم) کضَيْغَم
شیر بیشہ ہا نیں را بشا بدل
کردند ؛
ض ج ج (ضَجَّة) بالفتح
بانگ وفریاد مردم ؛
(ضَجَاج) کسحاب زدن نیل و
نہ واست ؛
(ضِجَاج) کتاب صحفست
کہ خوردہ شود وصہ بار در شتے کہ
بدان طیور وسباع راسم وبند
(ضَجُوْج) کصبور ناقہ فریاد ناک
بوقت دوشیدن وبار کردن ؛
(ض) ضَجَّ ضَجِيْجًا نالید وفریاد
کرد از بیم یا علت است ؛ وضَجَّهُ
ضَجَاجًا بالفتح بتم برکارے
داشت او را ؛ ونیز ضَجِيْج
ناخوش وشقت وبیم ؛ وفی الحدیث
عبروا ضاجین اے رافعین
اصواتهم بالتلبیة -
(اَضَجَّ القوم اِضْجَاجًا) بانگ و
فریاد کردند وغوغا نمودند فاذا فرغوا
من حجهم وغلبوا قیل ضجوا الضجة
(مُضَاجَّة) بسر کر شور وغوغا
نمودن وبانگ وفریاد کردن ونزاع
وخصومت نمودن ضِجَاج بالکسر
مثل فی الکل وبالفتح اسم است
مضاجع را
(ضَجَّجَ تَضْجِيْجًا) رفت وایل

گردید وہم داو پرندہ یا درندہ را
ونیز تَضْجِيْج بہ بانگ وفریاد
الحنتن کسے را ؛
ض ج ح - (ضَجْحَاجَة
ضَجْحَاح) بالفتح برکر دشک را
(واضجحاجَ السِّقَاءُ اِضْجِحْرَارًا)
پر گردید مشک یا نیک پر گردید ؛
ض ج ر (ضَجْر) بالفتح جائے
تنگ ؛
(ضُجْرَة) بالضم اندوہ وملال قال
فیہ ضجرة ای ملال ونیز مرغیست ؛
(ضَجَر) حرکت تنگی وبیقراری
از اندوہ وجز آن ؛
(ضَجِر) گفت بیقرار وملول
تفتہ وپشیمان ؛ وجمل ضَجِر
شتر پشیمان یا بانگ ؛ ومکان ضَجِر
جائے تنگ ؛
(ناقة ضَجُوْر) کصبور ناقہ کہ وقت
دوشیدن یا بار کردن بانگ و
بیقراری نماید
(ض) ضَجِرَ مِنْهُ وبہ ضَجَرًا
ضجرا نالید وطپید وبیقراری نمود
وتفتہ گردید از اندوہ وملول شد
؛ وضَجِرَتِ النَّاقَةُ بانگ کرد
ناقہ وقت دوشیدن یا بار کردن
(مَضْجَر) کسر ملول ومندوہناک
کنندہ مضاجر ومضاجیر جمع
یقال رجل مضجر وقوم مضاجر
ومضاجیر
(اَضْجَرَهُ اِضْجَارًا) اندوہگین
کردم او را وملول ساختم
(تَضَجَّرَ) نالیدن وبیقراری
کردن ؛

(تضاجع) اندوهناک نمودن خود را
ض ج ع (ضَجَع) بالفتح مالے
است کہ بدان جامہائے شدید
ضَجَعَ یکے پہلو گیا ہے است
آنا بخیار و بادرنگ زیرہ مگر این از
خیار بزرگتر است و شاخہایش
چہار پہلو و آبش اگر بر دو غ افشردہ
شود ہا زشیر خفتہ و خوش میگرداند
ہا را قوت دہد ؛
(ضَجْعَة) بالفتح یک بار بر
پہلو خفتن ؛
(ضِجْع) بالکسر سنت بیات
(ضِجْعَة) بالکسر سنتی بیات
بر پہلو خفتن یقال فلانٌ حسنُ
الضِجعة مثل الجلسة والرکبة
وفی الحدیث کانت ضِجعتہ صلی اللہ
علیہ وسلم ادماً حشوہا لیف
یعنی فرش کہ بران میخفت صلعم
(ضُجْعَة) بالضم سستی عقل و
رائے و بیخ ؛ و بیماری و شخصے کہ
مردم او را بسیار بر پہلو اندازند ؛ و
رجلٌ ضُجَعَةٌ مرد بسیار خسپندہ
و کاہل یا لازم گیرندہ خانہ را کہ بر
نمی آید و نمی خیزد و بہت بزرگی
یا عاجزی و تیم بجائے
رجلٌ ضِجِّیعَةٌ ضِجَعِّی بکسرہما
وضمہما مثل ہمزۃ الکل
(رجلٌ ضُجَعَةٌ) کسرہ مرد بسیار
خسپندہ و کاہل ؛
(ضَجَع) کعنب موضعے است
(ضَجَعَة) محرکۃ بر پہلو خفتن اسم
است ؛
(ضَاجِع) کصاحب وادی است
باشل حدود بنی سلیم و جائے خم
وادی ضَوَاجِع جمع ؛ و کول و
ستارہ مایل بغروب و مرد بر پہلو خوابیدہ
و کاہل بسیار خسپندہ و ملازم خانہ
و مقیم دران بہت عجز یا بزرگی
؛ و نیز ضَوَاجِع جماعت و
پشتہا و موضعے است ؛
(ضَاجِعَة) کصاحبۃ گوسفندان
بسیار و جائے ریزش رود بارود و
بآب کہ از گرانی کژ و مایل بنشیب
باشد ؛
(اَضْجَع) بالفتح مرد مخالف
خود ؛ اَضْجَعُ الثَّنایا مرد
مایل دندان پیشین
(ضَجْعَلُو) کعرو گوسفندان بسیار
(ضَجُوع) کصبور مشک گران
کہ باعث گرانی مستقی را کژ گرداند و
درجہ است مرغان را و لو
کشادہ وزن مخالف جہت شوہر
و مرد سست عقل و رائے و بطنی
ست از بنی کلاب و ابر آہستہ رو
جہت گرانی و کثرت آب و ناقہ
کہ بگوشہ و ناحیہ چرا کند و چاہ
فراخ جوانب ؛
(ضُجُوع) بالضم قبیلہ است از
بنی عامر ؛
(ضَجِیع) کامیر ہمخوابہ و گرسنگی
(مَضْجَع) کمقعد جائے بر پہلو
خوابیدن و خوابگاہ و گور و قتلگاہ در
جنگ یا عام است و شہریست
و دران شہر ست پشتہائے ریگ
سید مرنبی ابی بکر بن کلاب را
و آنہا را مَضَاجِع گویند ؛ و نیز
(مَضَاجِعُ الغَیث) جائے افتادن
باران ؛
(مَضْجُوع) مرد ضعیف رائے و
کول ؛
(ف) ضَجَعَ ضَجْعًا بالفتح
وضُجُوعًا بالضم بر پہلو خفت یا
پہلو را بر زمین نہاد ؛ و ضَجَعَ
النجم ضَجْعًا مایل بغروب شد ثریا
(اَضْجَعَتہ اِضْجَاعًا) بر پہلو خوابیدم
او را بر زمین ؛ و اَضْجَعَتْ
جوالقہ خالی ساختم جوال را کہ
پر بود ؛ و نیز اِضْجَاع ذوقوافی شعر مانند
اکفاست یا مانند اقوا در حرکات مانند
امالہ و جر ؛ و اَضْجَعَتْ الشیءَ فرود
آوردم آن چیز را ؛
(مُضَاجِع) ہم خوابہ
(ضَاجَعَ امرأتہ) ہم بستر کرد او را
(ضَجَّعَ فی الامر تَضْجِیعًا)
کوتاہی نمود در کار ؛ و ضَجَّعَتِ
الشمسُ نزدیک بغروب شد آفتاب
(مُضْطَجَع) جائے بر پہلو خفتن
(اِضْطِجَاع) بر پہلو خفتن و گفتہ
افتعل منہ لکثرۃ قلب التاء طاء
کاضطجع والادغام کاضجع فیظہرون
الاصلی ولا یقولون اطجع بادغام
الضاد فی الطاء او یقولون وقال
الماوزنی وبعضہم یکرہ الجمع بین
حرفین متطبقین فیبدل مکان
الضاد اقرب الحروف الیہا وہی اللام
فیقولون الطجع - و نیز اِضْطِجَاع
در سجود فراہم آمدن مصلی و چسپانیدن
سینہ خود را بزمین ؛

(تَضَاجَعَ) ہمدیگر پہلو بر زمین نہادند و بر پہلو خفتند ؛
(تَضَجُّع) فرو ایستادن از کار و اقامت نمودن بجائے و پیوستہ بودن ابر بر جائے ؛
(اِنْضِجَاع) بر پہلو خوابیدن یقال اَضْجَعَہ فانضجع
ض ج ع م (ضَجْعَم) کقنفذ و جعفر از قضاعۃ ضَجَاعِم وضَجَاعِمَۃ ج و ایشان پادشاہان شام بودند و الہاء للنسبۃ ؛
ض ج م (ضَجَم) محرکۃ کجی بن و لب و زنخ و گردن و میل کردن بنی بطرف یکے از دو جانب روئے و کژی یکے از دو دوش و کژی چاہ و کژی جراحت و نعل سم سع ؛
(ضُجْمَۃ) بالضم جانورکی ست بدبو ؛
(اَضْجَم) بالفتح کج دہن یا کج زنخ ؛ و ضُبَیْعَۃُ اَضْجَم قبیلہ است و نیز اَضْجَم لقب ضُبَیْعَۃ فہو کقولک قیس تمیم
(مُتَضَاجِم) مرد کژ دہان و مخالف در امر ؛
(تَضَاجُم) اختلاف کردن یقال تضاجم الامر بینہم لہ اختلف
ض ج ن (ضَجَن) محرکۃ کوہے است ؛
(ضَجْنَان) کسکران کوہے است نزدیک مکہ معظمہ غیر معروف آید و کوہے دیگر ببادیہ ؛
ض ح ح (ضَحّ) بالکسر آفتاب و روشنی آن وقتے کہ منتشر شود ؛
یقال ابن الاعرابی الضح لون الشمس وضوءہا و فضائے فراخ و آنچہ بدان آفتاب تابد و منہ جاء فلان بالضح والریح ولا تقل بالضیح وانہ لیس بشیء ای ما طلعت علیہ الشمس وما جرت علیہ الریح ای المال الکثیر وفی الحدیث لا یقعدن احدکم بین الضح والظل فانہ مقعد الشیطان
(ضَحْضَح) کجعفر و قنفذ روش آب ؛
(ضَحْضَحَۃ) بالفتح مثلہ ؛ و نیز ضَحْضَح کجعفر آب اندک
(ضَحْضَاح) بالفتح آب اندک یا آبے کہ تا کمر رسد یا نصف ساق یا آبے کہ در ان غرق نشود ؛ و نیز آب بسیار بہنت بذیل ؛
(ضحضح السَّرَابُ ضَحْضَحَۃً) جنبید سراب و درخشید ؛ و ضَحْضَحَ الماءُ روان شد آب ؛ و ضَحْضَحَ الامرُ ہویدا و آشکارا گردید کار ؛
(تَضَحْضَحَ السَّرَابُ) جنبید و درخشید ؛
ض ح ک (ضَحَك) بالفتح برف و کفک شیر و انگبین و شہد و شکفت و دندان سپید و شگوفہ و سیاہ راہ و شگوفہ از خلاف بر آمدہ ؛
(ضَحْكَۃ) بالفتح یکبار خندہ
(ضُحْكَۃ) بالضم آنکہ بر روے خندند و ہو ذم
(ضُحَكَۃ) کہزہ بسیار خندہ
ضحکۃ کہمزۃ مثلہ وہو ذم
(ضَاحِك) خندہ و بسیار خندہ و ابر با برق و سنگ نیک سپید نمایان در کوہ و کوہی است تحت فرش ؛ و بُرْقَۃُ ضَاحِك جائے است بدیار بنی تمیم ؛ و رَوْضَۃُ ضاحك در سمان ست ؛
(ضَاحِكَۃ) دندانیکہ وقت خندہ پیدا گردد یا چہار دندان کہ مابین انیاب و اضراس است ؛
(اُضْحُوكَۃ) بالضم آنچہ از و خندہ آید
(ضُوَيْحِك) مصغر اکوہیست اسفل فرش
(ضَحُوك) کصبور بسیار خندہ ضُحَك بالضم جمع ؛ و راہ فراخ پیدا و روشن ؛
(ضحاك) کشداد بسیار خندہ و ہو ذم و میانہ راہ و تخفف و راہ روشن و آشکار و نام مردے کہ مالک شد زمین را و کانت امہ جنیۃ فلحق بالجن ؛ و ضحاك بن خلیفہ بن ثعلبہ و قیل ضحاك بن امیہ بن ثعلبہ و ابو سعید ضحاك بن سفیان بن عوف صحابیان اند ؛ و ضحاك بن قیس بن خالد ہشت سال پیش از وفات صلی اللہ علیہ وسلم متولد شد و لا یثبتون لہ سماعا عنہ صلی اللہ علیہ وسلم و ضحاك بن شراحیل ہمدانی مشرق و ضحاك فیروز دیلمی ؛ و ضحاك بن مزاحم تابعیان اند ؛ و ابو الجہم ضحاك بن قیس تبعی زمان آنحضرت را دریافتہ اما بشرف رویت مشرف نشد و آنحضرت در حقش فرمود اللہم اغفر الاحنف قال ابن عبد البر اسلم فی زمن النبی صلی اللہ علیہ وسلم فہو من اجلۃ التابعین واکابرہم وکان سید قومہ

موسوما بالعلم والحلم والعقل والادب
(ضحاكة) کشاده آب است
مرغی سبیع را ؛
(مضحاك) بالکسر بسیار خند
يقال رجل مضحاك وامرأة مضحاكة
(ض ح ك) ضحك به ومنه ضحكا
بالفتح وضحكا بالکسر وبکسرتین و
گفت خندید و راضی شد و قبول کرد
؛ وضحكت الارنب حیض
آورد خرگوش وقیل منه فضحكت
فبشروها - وضحك الرجل
بشگفت آمد و نیز بیم ناک گردید ؛
وضحك السحاب درخشید ابر
؛ وضحك الفرد بانگ برزد ؛
(تضحك) خندیدن ؛
(تضاحك) خندید ویقال هم
يتضاحكون یعنی باهم خندید
(اضحكته اضحاكا) خندانیدم
مرا ؛ ونیز اضحاك درشکنت
استخوان کسے را و برگردن عرض را
چندان کردن گرد دور آمدن
زمین لیاه را ؛
(استضحاك) خندیدن وخندیدن
خواستن ؛
ض ح ل (ضحل) بالفتح آب
اندک بی منع اضحال وضحول وضحالة
جمع واتان الضحل - مرئی ممتد
وبالحرکة مکان الضحل قاله فی الجمع
(مضحل) کمتر جائے کم آب
(ف) ضحل الماء فرو رفت آب
وتنک گردید وکم آب شد ؛ و
ضحلت الشکة کم شد آب آن ؛
ض ح ن (ضحن) حرکت

شمر نیست میگوید که از ابن سیده است و
ابن سیده بیت ابن مقبل را که جوهری
آنرا در (ض ج ن) آورده خواند
پس یکے ازین تصحیف باشد ؛
ض ح و (ضحو) بالفتح نیم
چاشت ضحوة بالتاء مثله
(ضحی) بالضم چاشت گاه وبدون
تنوین ضحیا بتشدید یا وبدون مد
سه زمان ست کانهم فرقوا بها بینه
وبین تصغیر ضحوة - فمن انث قال
انه جمع ضحوة ومن ذکر قال انه اسم
علی فعل مثال مرء غیر متمکن مثل
سحر یقال لقیته ضحی بلا تنوین
اذا اردت ضحی یومك ؛ وبالتنوین
آن بعد نماز چاشت ومنه حدیث عمر
اضحوا بصلوة الضحی ای صلوها
لوقتها ولا تؤخروها الی ارتفاع الضحی
وما بکلام ضحی - نیست کلام
اورا بیانے ؛ وقال والشمس و
ضحاها ای ضوءها اذا اشرق ؛
(ضحاحی) کصاحب وادی ست
در یمن ست ؛ ومکان ضاح
جائے ظاہر وبارز ؛
(ضاحیة) الشمس یقال فعله ضاحیة
ای علانیة وضاحیة کل شیء
کرانه ظاہر ہے ضواحی جمع
یقال هم ینزلون الضواحی - و
ضاحیة المال شتر که بر وقت
چاشت آب خورد ؛ وضاحیة
البصرة خلاف بالمدان است
وذکر است در باب حاء
(ضواحی) بالفتح آسمانها ؛
ومنواحیك آنچه از تو پیدا باشد

در کتاب مانند شاذ و درش ؛ و
ضواحی الحوض کرانهائے آن
؛ و ضواحی الروم - شهرهائے
ظاہر روم ؛
(اضحی) بالفتح اسپ سپید اشهب
در روز قربان ؛
(ليلة اضحية) بالکسر شب روشن
(اضحیاء) کسر اول اسپ یا
اسپ اشهب ؛ وليلة ضحیاء
شب روشن بے ابر ؛ ونیز ضحیاء
زنے که موئے زمانش نرود و نام
اسپ بن عمرو بن عامر ؛
(ضحاء) بالضم وامد وبفتح چاشت
فراغ از وقتے که قریب نصف شدن
سه روز یقال اقمت بالمکان حتی
اضحیت وطعام چاشت ؛
وقال الخلیل وقد تسمی الشمس الضحاء
(اضحیة) بالضم والکسر تشبیه میاه
گوسپند که در چاشت یا در روز
اضحے ذبح نمایند اضاحی جمع
اضحاة یعنی ضرایست اضحی
جمع - وبماشیتے یوم النحر الاضحی
(ضحی) کفتی موضعیست به یمن
ضحیة کنیة گوسپند قربانی -
ضحایا جمع ؛ ونیم چاشت
(یوم ضحیاة) بالفتح روز روشن
(ضحیان) بکسر یمن کابیست
وليلة اضحیانة - بکسر الهمزة
والحاء شب روشن وتابان ؛
(قمر اضحیان) بفتحتین ماه روشن
ویوم اضحیان روز بے ابر
(ضحیان) بالفتح موضعیست
در راه حضرموت بطرف مکه و تلفظ

است مر اضحمه را ؛ و رجل
ضحیان مردے کہ در وقت چاشت
خورد و سونث بالتاء و نام مردے ؛
و یوم ضحیان روز روشن و کذا
سراج ضحیان اے تیرہ ؛ و نیز
ضحیان لقب عامر بن سعد جان
جہت کہ در چاشت برائے حکومت
جلوس مے نمود ؛
(قلۃ ضحیانۃ) بالفتح کوہ ظاہر
برائے آفتاب ؛
(ارض مضحاۃ) بالفتح زمینے
کہ بران ہموارہ آفتاب باشد
(ن) ضحوا بالفتح و ضحوا
و ضحیا بالضم والتشدید بیرون آمد
در آفتاب و فی الحدیث رائے محرما
تذاستظل فقال ارجع یعنے بیرون شو
در آفتاب ؛ و ضحا الطریق ضحوا
آشکارا گردید راہ و ضحا ظل فلان
برد ؛ و ضحا الفتی کرد شاد
چاشت را ؛
(ف س) ضحی ضحوا و ضحیا
رسید او را آفتاب ؛ و ضحی
ضحیح خوے کرد و عرق آورد
و اضحی الضحاح در نے در آمد ؛
و اضحی الشیء ہویدا نمود آنرا
؛ و اضحی یفعل کذا رضی
کرد آن کار را و فاعل آن شد ؛
(ضاحاۃ) آمد او را وقت چاشت
(ضحیۃ تضحیۃ) در وقت
چاشت خورانیدم او را ؛ و ضحیت
بالشاۃ ذبح کردم گوسپند را
وقت چاشت ؛ و ضحیت الغنم
چرانیدم گوسپندان را در چاشت

؛ و ضحی دوندا بیخشتاب کن
(مضحی) در چاشت در آینده
و بوقت چاشت خورنده ؛
(تضحی) خورد وقت چاشت
و قربانی کرد و نماز چاشت گزارد
؛ و تضحت الابل در چاشت
چریدن گرفتند ؛
(مضطحی) در چاشت آینده
(مستضحی) بمعنے مضحی است
ض خ (ضخ) بالفتح اشک
و مستدا و بول و پاشیدگی آب شاشیدن
و الفعل من نصر ؛
(مضخۃ) بالکسر نے و جزان
میان کاوک کہ دران چوب و مانند آن
اندازند تا بر کسے آب باشد و بہندی
پچکاری ست ؛
ض خ (ف) ضخر عینہ
ضخرا بر کند چشم ورا ؛
ض خ م (ضخم) بالفتح و تحریک
سطبر و گران از ہر چیزے یا بزرگ
ہیکل بر گوشت ضخام جمع ضخمۃ
مونث ضخمات بالتسکین جمع ضخما
کہ صفت است و تحریک عین و رسم
است و بس ؛ و نیز ضخم را
کشادہ و روشن و آب بسیار و گران
شک ؛ و نیز عبد بن ضخم از عرب
تبع بود و اندوگزشتند ؛
و اضخم) کاحمد تذیشہ و آنرا
شعر سطبر بزرگ تن از ہر چیزے ؛
(ضخام) کغراب گران و بر چہ
(اضخم) بالضم ہر سر بن
کہ زان نہند تا گران شاید
(ضخمۃ) کہ بالفتح

(مضخم) کنبر سخت کوفت خدو
کوب و بہتر بزرگ گران جثہ ؛
(ف) ضخم ضخما کنب
و ضخامۃ بالفتح گران و فربہ گردید
ض خ ی (ضاخیۃ) کساجۃ
بادستی ؛
ض د د (ض) ضدیہ ضدا
خشم گرفت ؛
ض د د (ضد) بالکسر مثل و مانند
و نا ہمتا و اضداد است اضداد جمع
و گاہے جمع ہم آمدہ قال اللہ تعالی و یکونون
علیہم ضدا ۔ و یقال لا ضد لہ و
لا ندلہ و لا مضد یدلہ ۔ و بنو ضد
قبیلہ است از عرب ؛
(ضدید) کمیت نا ہمتا ضد است
(ن) ضدا و ضدا بالفتح تلب آمد بروی ۔ و ضدہ
عنہ برگردانید او را از اندوے و باز
داشت بلطف و نرمی و ضدہ الفرس
بر کرد مشک را ؛
(اضدہ اضدادا) خشمناک گردید
(ما ضدہ ضدان) ہر دو خلاف
یکدیگر اند
(ضداۃ) خلاف کرد او را
ض د ن (ضدن) بکسر الدال
(ض) ضدنہ احسان کرد و
احسان گردانید آن را ؛
ض د و (ضدوان) مملکۃ دو کوہ
است ضدیان (ایاء مثلثہ
ض د ی (ضدی) کری خشم
یقال اخذہ لذو ضدی ۔ یعنے
صاحب غضب است
(ضادی) خشمناک ضدا ؛

جمع ؛ و سخن زشت که خشم آرد و
ضواحی جمع ؛ و آنچه تعلق و بهانه
کنند بدان و بچیزی حق نشود برائے
و سے ؛
(ض) ضَدِيَ ضَدًى
خشم گرفت ؛
و اَضْدَحَ اِضْدَاحًا پر کرد او
خود را پستر عالی کرد ؛
(ضَدَاهُ) دشمنی کرد
ض ر ر (ف) ضَرًّا ضَرُرًا
بفتح ؛ شیره شد ؛
(اِنْضَرَّتِ الاِبِلُ اِنْضِرَارًا) بوک
شدند مرو ندشتران ؛ و اِنْضَرَّتِ
النَّحْلُ خشک شد عسل و کذا
الضَّرَّاءَةُ
ض ر ب (ضَرَبَ) بالفتح مانند و
بمعنی مرد ساتیز طاقت سیک گوشت
پست و چاک و کند و نوع و صنف از
چیز و یاران سبک تنگ از هر چیزی و
غمه چید سطبر و بزرگ و التحریک اشهر
ذکر آید هم موشت ؛ و جزو آخر از شعر ؛
(ضَرْبَةٌ) بالفتح نوا سم است و یک
بار زدن ؛
(ضَرِبٌ) کلف بسیار زننده ؛
(ضَارِبٌ) کصاحب زننده و معنده
و مین تیر تماشا فتو کلد زند ملت و
و شب که تاریکی آن همه طرف را پوشد
و زننده تیر قدح و شتر ماده که دم را بافشد
بمدی خود نشان ماده و ضَارِبَةٌ مثلا
و صنف طبقه رنگ و چاشت پست همه
و رخت تاک پاره از زمین و دشت سنگ
و زمین نم و آب را بسعید باشد
و وادی ضَوَارِبُ جمع ؛ و ضَارِبَ

السَّلْمُ مر نجم است بیمار ؛
(ضَرَابِيَةُ) بالضم والتخفیف قریه
شهرستانی ست بمصر از غرب شهر
(ضَرُوبٌ) کصبور بسیار زننده شتر
ربل ضروب ای شدید الضرب کثیره
(ضُرَيْبٌ) کامیر زده شده و نوع و صنف
از هر چیز یک تند بر و امیر تیر قمار و تیر
و نام تیر سوم از تیر های قمار و شیره
که از چند تا گسر و یک شیر و دشو
دو شیره شود و بهره شکم مردم و برف و
پشک و شال و مانند و شیر سخت ترش
پاره پاره شده ؛
(ضَرِيبَةٌ) سرشت و خوی یقال فلان
کریم الضَّرِيبَةِ و لئیم الضَّرِيبَةِ و مرد
غلام یقال کم ضَرِيبَةُ عبد لعلی
غلته ؛ و دل سرائے زده و غرا
مانند آن و زده شده بشمشیر هر چه باشد
و اِنَّمَا دَخَلَتْهُ الهَاءُ وَاِنْ كَانَ
بمعنی مفعول لِاَنَّهُ صَارَ فی عِدَادِ
الاَسْمَاءِ - ضَرِيبَةُ الیَدِ پیسه
دست که در از پشم و پاشنده که بر پیسند
ضَرَائِبُ جمع ؛ و شمشیرها نے
تیزی آن و پاره از چیز و مرد
کشته بشمشیر و رود بار سے است که می
ریزد در ذات عرق ؛
(ضَرِيبُ بن نُقَيْرِ بن سُحَيْرٍ) بقاف
تصغیر نقیر نام مصغرات صحابی است
و مذکور است در ن ک د ؛
(مَضْرَبٌ) کمسجد مستخوان بمنزه
رفتن در زمین بالب نقش و شمشیر تیزی
و بکسر الراء ؛ و کذا مضرب الکتیف
یعنی زخم گاه آن
(مَضْرِبٌ) بالکسر جائی زدن

و یقال لت الناقة علی مضربها یعنی بر تخم
رسیده که کشن داده شود آنرا جعلوا
الزمان کالمکان و کذا قالوا آتت
الناقة علی مِضْرَابِهَا بکسر الراء علی
قال له ابو حیان و یقال ما نفلاه
مَضْرِبَ عَسَلَةٍ و کذا
ما اعرف له مضرب عسلة
یعنی شناخته نمی شود اصل و قوم
و چه رو شرف و حسب و نسب
مال او ؛
(مَضْرِبَةٌ) بفتح الراء و کسرها شمشیر
و تیری و زخم گاه آن
(مِضْرَبٌ) کمنبر بسیار زننده و آر
زدن و خرگاه کلان ؛
(مِضْرَابٌ) بالکسر و سخت زننده
و زخم رباب و آلندن
(مَضْرُوبٌ) زده شده و نوع و
صفت از هر چیز ؛
و اَرْضٌ مَضْرُوبَةٌ) زمین
پشک زده ؛
(ض ر ب) ضَرَبَهُ ضَرْبًا زد او را ؛
و ضَرَبَهُ مثل آورد برائے او و بیان
نمود ؛ و ضَرَبَتِ الطَّيْرُ رفتند
مرغان بالب رنگ ؛ و ضَرَبَ
عَلَى يَدَيْهِ گرفت دست او را و باز
داشت و رائے و ضَرَبَ عَلَى يَدِهِ
عقد بیع نمود با وی ؛ و ضَرَبَ فی الاَرْضِ
ضَرْبًا و ضَرَبَانًا بالتحریک برآمد
برائے بازرگانی یا برائے جنگ
کار و نیز سفر آب کرد در رفت ؛ و
ضَرَبَ عَلَى اُذُنِهِ خوابانید او را
یا باز داشت او را از شنیدن ؛ و ضَرَبَ
بِنَفْسِهِ الاَرْضَ - اقامت نمود

دعا ئے از نبات اضد لواست ؛
وضَرَبَ النَّخلَ ضَرباً بالکتاب جهید
کشن بر ماده ؛ وضَرَبَتِ النّاقةُ
بر داشت ماده شتر دم خود را وزد
آنرا بر فرج ورفت دران حال ؛
وضَرَبَ الخَلاءَ قضاء حاجت کرد
ضرب الغائط کذلک ؛ وضَرَبَ
الشَّیءَ بالشَّیءِ آمیخت آنرا
دران ؛ وضَرَبَ البَعیرُ فی جِمارِهِ
بهید وضَرَبَ فی الماءِ شنا کرد
در آب وضَرَبَهُ الحَیّةُ گزید
مار را ؛ وضَرَبَ فُلانٌ بهیده
دراز گردید در رونے گردانید وشارت
کرد ؛ وضَرَبَ الجُرحُ ضَرَباناً
پشد جراحت از ریم وضَرَبَ
العِرقُ برجست رگ وضَرَبَ
الدَّهرُ بَیْنَنا جدائی نداخت
زمانه میان ما ؛ وضَرَبَ بِذَنَبِهِ
الأرضَ بدول شد در سیده
ضَرَبَ الزَّمانُ گذشت وتنه
وضُرِبَتِ الأرضُ مبولا پشک
زده شود ؛ ونیز ضَرْب بالفتح
مرور زمین بندگی وطلب کردن آن
یقال هو یَضْرِبُ الهِجاءَ یکسبه
ویطلبه وزرگری نمودن ؛
(ض) ضَرِبَ بگدیه خوش و
جید است ضرب دست وسے ؛
(س) ضَرِبَ فُلانٌ ضَرَباً
بالتحریک باک شد از سردی یا
سردی زده شد ؛ وضَرِبَتِ الأرضُ
پشک زده شد
(حِبَةٌ مُضْرِبَةٌ) کمن با سر فرو
افگنده بریک جائے که حرکت نکند

آضْرَبَ بِغَیرِ الأرضِ اِضْرَاباً
آقامت ورزید ؛ وأَضْرَبَ القَومُ
افتاد بر ایشان پشک ؛ وأَضْرَبَتِ
الکَوْمَ الماءُ جذب گردانید و
خشک کرد باد گرم آب را در زمین ؛
وأَضْرَبَ الخُبزُ پخته شد نان ؛
ونیز اضراب خیم بودن بریک جائے
وسر فرو افگندن وخاموش نشستن
وبر گشتن از کسے یقال أَضْرَبَ
عَلَیَّ ای اعرض عنه بر افگندن
کشن را بارده رسیدن سرما کسے را ؛
(ضَرَّبَهُ تَضْرِیباً) زد او را ؛
ضَرَّبَ پیش آمد برف را نوشید
شیر در شیدن بعد آبستن ؛ وضَرَّبَتْ
عَیْنُهُ فرو رفت چشم از بنگ ؛
ونیز تَضْرِیب آمیختن چیزے
بچیزے وبر فلانیدن وسخن چینی
کردن وافگنده زدن جامه را ؛
(ضارَبَهُ مُضارَبَةً) نبرد کرد او را
ضرب پس غالب آمد او را در آن ؛
وضارَبَهُ بشمشیر زد او را یکدیگر را
؛ ونیز مُضارَبَة انباری کردن
ودکس در مال وتن وتجارت نمودن
از مال غیر یقال ضارَبَ لِذی تجر
فی مالِهِ وین فعل را القراض نامند
(جاء مُضْطَرِبَ العَصا) آمد
شکست خورده وتنها ؛ وهذا حدیث
مُضْطَرِبُ السَّنَدِ - یعنے
طرق حدیث جید نیست ؛ ودر صح
مضطرب بزور راندست ومنه
رجل مضطرب ای مستقیم القا
(اِضْطَرَبَ اضطراباً) جنبید و
حرکت نمود ورزش شد بازی و

فرو بخشکی ودود او وتباه گردید وصدیه
وخواست که بخش نمایند جست او ؛
واضْطَرَبَ القَومُ بایکدیگر جنگ
وخصومت نمودند ؛ واضْطَرَبَ
حَبْلُهُم مختلف وپراگنده شد سخن
ایشان واضْطَرَبَ خاتِماً من
ذهب - ای امران یضربه ویلحم
(تَضَرُّبٌ) جنبش نمودن وحرکت
کردن ؛
(تَضارُبٌ) باهم خصومت کردن
وجنگ نمودن
(اِسْتَضْرَبَ العَسَلَ) شهد پیچید
سطبر گردید ؛ واسْتَضْرَبَتِ النّاقةُ
از منازعت گردید شتر ماده ؛ و
واسْتَضْرَبَ لَهُ نسب داد او را ؛
ض ر ع (ضَرَعٌ) کمعب
نوعیست
(عَدَدٌ ضَرِیعٌ) کامیرود بی سخت
(ضَرِیعٌ) بیای نسبت دم آب
(مَضْرُوعٌ) جامه ائے کهن که
یا مانده است وشاخ وپرنده از جلد وجز آن
مضروع بالکسر واحد آنست ؛
(اِضْرِیعٌ) بالکسر نوعے از چادر
زرد رنگ یا نوعے از جامه ائے
زرد رنگ ونزد سرخ ملبس بکورد
ونیز زرد رنگ سرخ ؛
(عَدَدٌ مَضْرُوعٌ جَتْرٌ) چشم فرو
شکاف ؛
(ن) ضَرَجَهُ ضَرْجاً بالفتح
غلطانید آنرا ؛ وضَرَّجَهُ بالدَّمِ
آلود او را بخون ؛ ونیز ضَرَّجَ
افگندن چیزے را ؛
(مُضَرَّجٌ) کمحدث مطرد

(ضَرَّحَ الطِّيبَ تَضْرِيحًا) فراخ و فروهشته کرد گریبان را و ضَرَّحَ الإِبِلَ سخت دوانید شتران را در غارت ؛ و ضَرَّحَ الكَلَامَ درست سخن را و زینت داد ؛ و ضَرَّحَ الثَّوْبَ رنگ سرخ کرد بهمه او آن را بین مشبع مورد است ؛ و ضَرَّحَ الأَنْفَ بِالدَّمِ خون آلود کرد بینی را ؛

(تَضَرَّحَ) خون آلود شدن یقال ضرجه بالدم فتضرج بدو آلوده شدن زن خویشتن را و شکفتن شکوفه و منتشر و پراگنده شدن برق و سرخ گردیدن رخسار و جز آن ؛

(انْضَرَحَ وانْضَرَاحًا) فراخ شده و کشاده گردید ؛ وانْضَرَحَ ما بَيْنَ القَوْمِ دور شد و جدائی شد میان قوم ؛ وانْضَرَحَ العُقَابُ فرود آمد عقاب بر صید یا گرفت صید را در طرف بود تیر انضراج فراخ شدن غلاف شکوفه گل نضرجت الاکمام بالزهر شکفت ؛ و منتشر و پراگنده شدن برق انتهی

ض ر ح (ضَرْجَحَ) بسر پنگ

ض ر ح (ضَرَّحَ) بالتشدید است تنگ نام است ؛

(ضَرَّحَ) مرکب سرو تاهاء بوقه

(ضَرَّحَ) آبنگ و دور و دراز

(ضُرَّاحٌ) کذاب نام بیت المعمور که ساخته در آسمان چهارم مقابل کعبه از ابن عباس - رضی الله عنه ؛

(ضَرَّاحٌ) کتلم بسیار ضحیح یعنی دور کن و جدا کن ؛

(ضَارِحٌ) از اعلام است ؛

(ضَرُّوحٌ) کصبور اسپ دست و پا زننده یا مام است و اسپ بسیار رکد زن ؛ و قَوْسٌ ضَرُّوحٌ کمان تیک دور انداز نده تیر را ؛

(ضَرِيحٌ) کامیر دور و گور یا غلاف میان گور باریک جانب آن یا بے غلاف فی الحدیث اللحد لنا والضریح لغیرنا هو ضرائح من غیر لحد

(ضَرِيحَةُ) کسفینه موضعیست ؛

(عَزْفَجَةُ بن ضَرِيحٍ) کزبیر صحابی است لو هو باشین ؛

(ضَرَّاحٌ) کشداد از اعلام است ؛

(مَضْرُوحٌ) کمعظم مرغ دراز بال ؛

(مَضْرُوحٌ) مرغ دراز بال و جستن بزرگ و سپید از هر چیزے و دراز نام مردے

(ض) ضَرَحَهُ ضَرْحًا بالفتح زد آن را یکسو نمود و دور کرد ؛ و ضَرَحَ شَهَادَةَ فُلَانٍ عَنِّي - باطل کرد گواهی او را از ما و انداخت از اعتبار ؛ و ضَرَحَتِ الدَّابَّةُ بِرَحْلِهَا که زد و ستور ؛ و ضَرَحَ البَيْتَ کوبید کند برائے مردم ؛ و ضَرَحَتِ الشُّرْطَةُ ضَرْحًا بالضم کاسد گردید بازار ؛

(ن) ضَرَحَ الفَرْسُ ضَرْحًا کتاب نکرد ؛ و ضَرَحَ ضَرْحًا لد کند و گور

(اضْرَحَّتِ السُّوقُ اضْرِحَاحًا) کاسد و کم خریدم بازار او را ؛ و اضْرَحَّ الأَمْرُ - تباه شد و کاسد ساخت و دور گردانید ؛

(مُضْرَحِّ) کمدث از اعلام است

(مُضَارَحَةٌ) همدیگر را دشنام دادن و تیر انداختن و تسریب شدن

(شَيْءٌ مُضْطَرِحٌ) در گوشه جانب افکنده یقال اِضْطَرَحَ الشَّيْءُ إِذَا رُمِيَ بِهِ فِي نَاحِيَةٍ -

(شَيْءٌ مُنْضَرِحٌ) یعنی دور و در گوشه افتاده ؛

ض ر خ (ضَرْخَخَ) کزبرج گلان لذ هر چیزے ؛

(نَخْلَةٌ ضِرْدَاخٌ) کترطاس خرما بن بعد و برگزیده و نجیب ؛

ض ر د (ضَرَدَ) بالفتح و بضم گزند و گزنده رسانیدن خلاف نفع و زن خواستن بدن جیش یا بفتح مصدر است و بضم اسم مصدر و الفعل من نصر یقال ضَرَّدَهُ یعنی گزند رسانید

(ضَرَدَةٌ) بالفتح نیاز و حاجت اسم است و سخت حالی و انبوه و پستان یقال ضَرَدٌ مُتَكَوِّي اے مِنَ اللَّبَنِ و سر پستان نقد و بیخ پستان و گوشت پاره زیر انگشت پا و گوشت شکم کف دست و گوشت پاره کف پا متصل بن انگشت ها و گوشت پاره عقب کف پا زیر بیخ انگشت اے ضَرَائِدُ و مال بسیار از آن غیر و گوشتران و گوسپندان و پاره از مال و بنا نے و کمی در اموال و نفوس ؛

(ضَرْدَانٌ) سیر و متبدد و مدد استخوان آن دو زنان یک مرد را هر یکے از آن ضَرْدٌ است مولد گیرا ضَرَائِدُ جمع ؛ و در سنگ آسیا

(ضُرْدٌ) بالضم آب است و سخن

آزار و لاغری و بدحالی ؛
(ضُرَّة) بالضم حاجت و بیچارگی
اسم است اضطرار را ؛
(ضِرّ) بالکسر و بضم جمع سیاه. و
اسم است مُضَارَّة را یقال تزوج
علی ضِرّ و ضُرّ ای مُضَارَّةٍ ای جمع
بین امرأتین او ثکل
(رجل ضِرٌّ اضرّ) مرد نیک دانا
و نهایت رسا و زیرک و آزموده
(ضَرَر) محرکة گزند و بدحالی و
تنگ و لب فارو کی و نقصان در
چیزی و تنگی و منه مکان ذو ضَرَرٍ
یعنی جای تنگ و لا ضَرَرَ عَلَیْکَ
تنگی نیست بر تو ؛
(ضَرِیر) کامیر نابینا اَضِرَّاء
بالفتح و کسر الضاد جمع ؛ و بسیار
ضعیف و هر چیز که نقصانی رسیده
باشد آن را و رشک و صبر یقال اشدّ
لذ و ضریر علی الشیخ اذا کان صَبِرٌ
یتعاسد له ؛ و کرانه و وی و نفس و
باقی تن و ستور ساکن و شوی و دو
زن جمع میان دو زن ؛
(ضَرِیرَة) کسفینه زن بسیار و لاغر
و نابینا ؛
(ضَیْر) بالفتح اعتیاج و بیچارگی ؛
(ضَیُور) کصبور حاجت مند سے
بچیزے ؛
(ضِرَار بن اَزْوَر) کتاب و
ضِرَار بن الخطاب و ضِرَار بن
الغفکاع و ضِرَار بن مُقَرِّن صحابیان
اند ؛ و ابو نعیم ضِرَار بن صرد و
حارث بن ضرار و محمد بن اسمعیل
بن ضرار محدثان اند ؛

(باساء و ضرّ) سختی و بدحالی
و نقصان مال و جان موشان لا
مذکر لهما قال الفراء و لو جمعا علی
ابوس و اضرّ لما یجمع النعماء یعنی
النعمة علی انعم لجار ؛ و نیز ضرّ کو
بر ها ندگی ؛
(مَضَرَّة) نیاز و حاجت
(مَضَرَّاة) کسحابة کمی در اموال
و ذوات ؛
(ضَارُّو) نیاز و حاجت و تنگی و
تنگ ضَارُّوة بالتاء مثل لی الکل
(اَضَارُّوُوا) کما شوا تمدد و
سختی و ضرر و بدحال و نقصان
در چیزے و نیاز و حاجت
(مَضْرُور) بر چه در و نقصانے
باشد ؛
(مَضَرَّة) گزند خلاف منفعت
(مِضْرَار) بالکسر سرکش و سند و
و نقد را اسپ و شتر و زن ؛
(مُضِرّ) بکسر ضاد کنه نزدیک شونده
و زیان کار و آنکه بسیار مال و آیه ش
هر رهنده ؛ و رجل مُضِرٌّ مرد با دو
زن ؛ امرأة مُضِرٌّ مُضِرَّةٌ زن
تابنا نے ؛
(اَضَرَّه اِضْرَارًا) گزند رسانید او را
؛ و اَضَرَّ السَّیْلُ مِنَ الحَائِطِ
قریب شد تو جه دیوار ؛ و اَضَرَّ
السَّحَابُ اِلَی الاَرْضِ قریب
زمین شد ابر ؛ و نیز و اِضْرَار گزیدن
اسپ لگام را یقال اَضَرَّ الفرس علی
اللجام اذا عضّه ؛ و در دیوان و بر
زن دیگرے خواستن و شتابی کردن
و بستم کسے را بر کارے داشتن ؛

(مُضَارَّة) گزند رسانیدن یکدیگر
را ضِرَار مثله ؛ و جمع کردن میان
دو یا سه زن و نزاع و خلاف کردن
و منه لا تضارّون فی رؤیته ای
لا تتنازعون تنازعا یدنو بعضکم
من بعض و من مضارّة ضِرَارًا اذا
خالفه ؛ و نیز ضِرَار جزائے ضرر
قوله اتخذوا ضِرَارًا ای مضارّة
لاصحاب مسجد قبا ؛
(تَضِرَّة) بکسر الضاد و ضم تا تنگی
و بدحالی و تنگ دلی ؛
(اِضْطِرَار) بیچارگی و حاجت مند
کردن کسے را یقال اضطرّه الیه
فاضطرّ الیه مجهولا ؛ و احتیاج
بچیزے و نیاز ؛
(تَضَرُّر) گزند یافتن ؛
ض رز (ضَرْزُ الاَرْضِ) بالفتح
نیک هموار ی زمین قلیل و خشی آن
(ضِرِّز) کعدل نیک زفت و بخیل و
سنگ سخت و شیر بیشه ؛
(امرأة ضِرِّزَّة) کعدلة زن پست
بالا ناکس ؛
(مُضَرِّز) کمعظم نیک بخیل ؛
ض رزل (ضِرْزِل) کزبرج نیک
آزمند بخیل ؛
ض رزم (ضَرْزَمَة) سخت
گزیدن و دندان فرو بردن ؛
(ضِرْزِم) کزبرج بعضر ماده شتر
کلان سال یا آنکه در وے بقیه از جوانی
باشد یا کلان سال اندک شیر ؛
اضرّ ضِرْزِم کزبرج ما سخت گزنده
ض رس (ضَرْس) بالفتح دندان
سخت و سختی زمانه سخت شدن روزگار

برکسے وسکوت تمام روز تا شب و
بریدن بینی شتر بسنگ سپس آن
گذاشتن بران دوال یا زه را تا رام
شود و زمین که جائے جائے گیاه دارد
و بدندان آزمودن چوب را به نرمی
وسختی والفعل من نصر
(ضِرْس) بالفتح دندان ذکر
است ضُرُوس و اضراس جمع
و پشه و شتر و باران اندک ضُرُوس
جمع ؛ و طول قیام و نماند بند
نمودن چشم بر تیغ و گیاه شیخ و درخت
دست که بیخ آنها را خورده باشند
و سنگ که بدان گرد اگرد چاه را بر
آورند ضروس جمع ـ و ضِرْسُ الکَلْبِ
لقب شُرَیح بن عَلْقَمَة بن ذی قَیفان
(ذو ضُرُوس) لقب عُمَیر ذی کنان
حمیری که دران نوشته بود
انا ذو ضُرُوس قاتلت عادًا و
ثمودَ بلیت من کنت معرفلم یتغیر
(ضَرِس) کتف الاخشم گیرد
از گرسنگی و مرد تند خو و نام اسپ
نبی صلی الله علیه وسلم از فزاری
خریده و نام آن بهلب تغیر فرمود
؛ و ضَرِسٌ کَسِرِسٌ مرد شوار خو
(رجل آضرس و ضَرِس) از اشباع
است ؛ و غلامٌ اضرس کودک
کلان دندان ؛
(ضِرْاس) کتاب و سبے است
معاذی کن ؛
(ضَرُوس) کسبور شتر ماده بد خو
گزنده و دشمنده و دندان ماده شتر که
در نوزدهم بگزد
(ضَرِیس) کامیچاه گرد اگرد از

سنگ برآورده و بهر ماهے پشت و
سخت گرسنه ضَرَاسی جمع گزین و
فرانے ؛ و خرما خورده آن نان
کعک آمیخته بیقال آضرِسنا مِن
ضَرِیسِکَ ای التمر والبسر والکعک
(ضَرِیس) کوبیرم است و یحیی
بن ضَرِیس محدث
(بئر مُضْرُوسَة) چاه گرد اگرد از
سنگ برآورده ؛ و حجارة مَضْرُوسَة
سنگها نے که دران سنگ ها
مانند دندان سگ باشد یا سنگریزه تنگ
(ض س) ضَرِسَتْ اسنانه گند
گردید دندان او از ترشی ؛ و
ضَرِسَ الزمانُ سخت شد زمانه
بر مردم ؛
(ض ر س) ضَرَسَ ضَرْسًا بالفتح
برآورد گرد اگرد چاه را از سنگ ؛
(اَضْرَسَ اِضْرَاسًا) دل آزاری
و پریشان افگند ویرا ؛ و اَضْرَسَه
بالکلام ـ خاموش گردانید
او را بسخن ؛ و نیز اضراس
کند نمودن ترشی دندان را ؛
(مُضَرِّس) کمدث شیرے که بهنا
کار را و فرو نبرد ؛ و مُضَرِّسُ بنُ
سُفیان صحابی است ؛ و
مُضَرِّسُ بن ربعی شاعرے از
بنی اسد ؛
(مُضَرَّس) کسلم جامه و بزان
که دران نگاه مانند دندان باشد ؛ و
رجل مُضَرَّس مرد مهذب مانند
(حجارة مُضَرَّسَة) کلفت شده سنگریزه
تنگ یا مرد که دران سنگها نے مانند
دندان سگ باشد ؛

(ضَرَّسَتْهُ الحُرُوبُ لِتَضْرِیسًا)
مجرب و آزموده نموده و محکم و استوار
ساخت ویرا جنگ ؛ ضَرَّسَهُ الدهرُ کذالک
(مُضَارَسَة) همدیگر جنگ کردن
و دشمنی نمودن ؛
(تَضَارُس) ناهموار آمدن بنا ؛
ض ر س م (ضِرْسَام) بالکسر آب
(ضِرْسَامَة) بالکسر ناکس بکوه رت
سست تیر ؛
ض ر ش م (ضَرْشَم) کبسر شیر
بیشه و دو نر ؛
ض ر ط (ضَرَطَ) حرکت سبی پیش
و باریکی بر و الفعل من سمع
(اَضْرَطَ) سرو سبک پیش باریک بر
(ضَرْطَلَ) کصرطن باریک ابرو
(ضُرَاط) کزاب تیز یا آواز تیز ؛
(ضَرَنْطَط) کنهیق مثلث فی الحدیث
اذا نادای بالصلوة ادبر الشیطان
وله ضراط و ذوی ضریط کنهاق
ونهیق ؛
(ضَرُوط) کصبور گوز زن ؛
ضِرُّوط کسور شده ؛
(ضَرَّاط) کشداد تیز و بنده ؛
(ضَرَّوْط) بالفتح و تشدید الراء
تند ر یقال انه لضَرُّوط
(بَقْجَة ضُرَیْطَة) کمیزه گوسفند
لاغر ؛
(الاخذ ضُرَیْطَی والقضاء
ضُرَیْطَی) بهنگام گرفتن قرض در
حق قرض دهنده است و صدقت نوازی و گوزدن
در حق شخصے گویند که در تو آدم سست
و بیمار باشد مذکور است در س و ط
(ض ن) ضَرَنَ ضَرْنًا بالفتح و

ضَرِطًا گفت وضَرِيطًا کامیر و
ضُرَاطًا بالضم تیز راند و فی المثل
اَجْبَنُ مِنَ الْمَنْوُفِ ضَرِطًا مثلش
آن است که چند زنان عرب بودند
کسی کدام شوہر نداشت تا آنکہ یکے
را از انہا بنکاح مردے درآوردند
تا صبح میخوابید و ہرگاہ آن زنان را
برائے صبوحے بیدار میکردند مے
گفت کاش وقت حادثہ دشمن بیدار
ساختند مے ہرگاہ زنان حال او را
چنین دیدند بعض آنہا گفت لا نے
شوہر تو لاغر است بیائید تا بیازمائید
او را پس آمدند ہمہ پیش وے بلوے
کرے آمدند و برخیزانیدند او را و
بعادت مالوف کہ معہود بہ
زبان راندانگاہ زنان باتفاق
گفتند ایکہ اسپان دشمن رسید استاع
این خبر او ہم گفتن گرفت الخیل
الخیل و گوزدن تا آنکہ بر دہا
برآمدند و کس در صحرا پس ظاہر شد
آنہا را شجرہ کی ایشان گفت بینم تو کی
میکشند و راہ بر ما بستہ اند گفت
انما ھی عُشَرٌ بضم بین ضمی تحقیق
آن درخت عشر است او دانست کہ
میگوید آن دو کس از پس غنیم
کرد کہ مے گفت مَا فِیْہَا اِثْنَیْنِ
عَنْ عُشَرٍ و گوزی نہ تا کہ رمح
وے از تن برآمد پس تاسیہ شد
بمنزلت ضِبْطًا پیاں واپاست از
سک فرو داد گرہ کلان برگاہ
کہ بر دے بانگ مے زند از
بین و بدول کرزمیز مہ و نیز مثلت
ادعی العیر الا ضَرِطًا یعنے ہلاک شد

خر مگر گوزو باقی است در حق ذلیل
و خوار و اگر بہتر او رفتہ و بدتر ماندہ
باشد استعمال کنند ؛
(اِضْرَاط) بدان حکایت صوت
خارج کردن و بدان فسوس نمودن
کسے و بعدی بالباد و گوزانیدن
کسے یعنی کاری کردن با او کہ از آن تیز و
؛ و نیز اضراط سبک شمردن و خوار داشتن
منہ دَخَلَ بَیْتَ الْمَالِ فَاضْرَطَ بِہٖ
اے استخف بہ و انکرہ وکذا سُئِلَ
عَنْ شَیْءٍ فَاضْطَرَطَ بِالسَّائِلِ
(ضَرَّطَ بالضَّرَاطِ تَضْرِیْطًا) بگمت تیز
برآوردن و بدن فسوس کردن ؛
وضَرَّطَہٗ گوزکنانیدن از وے ؛
ض ر ظ م (ضِرْظِم) کزبہ کلان
شکم ؛
(ضُرَاظِیّ) کلابلی پیانے نسبت
تا نہ سلبر برآمدہ ؛
ض ر ع (ضَرْع) ؛ بفتح پستان
وھو للظِّلْفِ والخُفِّ اولِلْمَاۃِ وَ
البَقَرِ ونحوھا اما للناقۃ فخِلْفٌ
ضُرُوْع بالضم جمع
(ضِرْع) بالکسر شل و ملندہ و سست
ضُرُوْع بالضم واَضْرُعٌ جمع
(ضَرَّع) سرکہ سست و ناتوان
ضَرَع بصورت واحد جمع یقال
رجلٌ ضَرَعٌ وقومٌ ضَرَعٌ ایضًا و حمارٌ
ضَرَعٌ اسپ کہ ناتوان کردیدن توانند
جہت سستی و ناتوانی و ریزہ و خوار از ہر چیز
یا کم سن سست بدن ناتوان نا استوار
(ضَرِعَۃ) سرکہ رام و متواضع و خوار
و حقیر ؛
(ضَرِع) گفتہ شود مرد رام و خوار

نا درست ناتوان ؛
(ضَلِیْع) فربہ تن و خوار و رام و ضعیف
و نزار لاغر جسم و ریزہ از ہر چیز سے یا
فرد سال ناتوان ؛
(ضَرْعَلَۃ) کسر ادہی است ؛
وامرأۃٌ ضَرْعَلَۃٌ زن کلان پستان
کذا شَاۃٌ ضَرْعَاۃٌ ؛ خ
(ضَرِیْع) کسبزہ خوار نا رام و نرم
(ضَرُوْع) بالضم انگور سپید بزرگ و دو
(ضَرِیْع) کامیر شبرق خشک یا عام
است یا گیاہ است کہ تر آن شبرق است
و خشک آن ضریع کہ جہت پلیدی آن ستوران
نچرند و خار درخت خرما و صبح تر یا نباتے
است دیگر کہ در آب ایستادہ بر گردیدہ
رنگ و بوی و بیخ ایش تا نصف نرسیدہ
چیزیست در دوزخ تلخ تر از صبر و بدبو تر
از مردار سوزان تر از آتش رگیبیست کہ
بوے کہ از قعر دریا بر ساحل فرا ہم آید
و بر درخت خشک و شراب تلخ و بی رنگ
آن و آشامیدنی تنگ و پوستے است
تنک بر گوشت بر استخوان ؛ وامرأۃٌ
ضَرِیْع زن کلان پستان شَاۃٌ ضَرِیْعٌ کذالک
(شَاۃٌ ضَرِیْعَۃٌ) گوسفند
بزرگ پستان اِمْرَأَتَانِ ضَرِیْعَۃٌ مثلہ
(ضَرَاعَۃ) خواری و زاری ؛
(تَضَرُّع) کسر سرنیست ؛
(ن) ضَرَعَ اِلَیْہِ ضَرْعًا بالتحریک
عکس اعلہ فروتنی نمود و خوار و حقیر و رام
شد و بعضی از سبع و کرم نیز آید از فرع منع
بمعنی فرمان بردار رام گردیدن ؛
(ک) ضَرَعَ ضَرَاعَۃً سست و ناتوان
گردید و خوار و رام شد
و ضَرَعَ بالرام گردانیدن و فرع الضرع

الشیٔ ضروعًا قریب گردید و
ضرعت الشمس غروب کرد
آفتاب یا نزدیک بغروب گردید
(اضرع له مالا اضراعًا) داد
ویرا مال (اضرع فلانًا) خوار
وزار گردانید او را و اضرعت الشاة
شیر فرود آورد گوسپند اندک پیش از نتاج
ویقال الحمق اضرعتنی النوم -
وحق شخصے گوید کہ ذلت وخواری برد مرا
در حاجت ؛
(ضرعت الشمس تضریعًا)
غروب کرد یا نزدیک بغروب رسید آفتاب
؛ وضرع الرب خوب تا پخت شیر در
؛ وضرعت العدو وقت فرود آوردن
نزدیکی رسید دشمن را ؛ ونیز تضریع
قریب پیر شدن ؛
(مضارعة) ہمدیگر را بزیر گردیدن
(تضرع الله تعالی) زاری نمود
بسوئے خدا بذلی وعجز وخواری کرد یا حاجت
خواست از وے ؛ تضرع الظل
بر آمد سایہ و برگردید ؛ ونیز تضرع
قریب پیر شدن ؛
(تضارع) بضم التاء الفوقیة و
الراء کرے است بجد وغیر لغات
تضارع بضم التاء وکسر الراء
وتضارع بفتح التاء وضم الراء
کلها عن الموعب ومنه الحدیث
اذا سال تضارع فهو حالم خصب
(مستضرع) خوار وحقیر زاری
ومحتاج کننده ؛
ض ر ع م ط (ضرعمط) کلنگ
شیر نر که در خرات شده مرد
آنند شد ہر چیز سے ؛

ض ر غ د (ضرغد) بکسر کرمیت
باشکستن است مر غطفان را یا متبرا
است یصرف فی الاولین والثالثة
ض ر غ ط (ضرغاطة) بالکسر کل
ولا سے ؛
(مضرغط) کلنگ مرد سطبر زبر پیر
(اضرغط) برآماسید از شرم یا دوتا گردید
پوست آن برگشت آن را بسیار گوشت شد
ض ر غ م (ضرغم) بکسر شیر بیشه
(ضرغامة) بالکسر شیر بیشه ضرغام
مثله ؛ ومرد دلاور وکش قوی وتوانا
مرد سخت وفی نسخة والرجل الشدید
ضرغمها وکار دلا سے شدید ؛
(ضرغمت الابطال) شیر سے
کردند دلاوران وشیر شدند ؛
(تضرغمت الابطال) ہمے
ضرغمت الابطال است در ہر دو
ض ر ف (ضرفة) بالضم بسیاری
یقال هو فی ضرفة خیر اے کثرة
(ضرف) گفت رفت انجر ضرفة
کے بیار رفتیست کہ بندگی مدبک
مانند بدرخت آب باران سپید مد در بن
اشتین الساد العصار تخم سے نکنند
بندان ومیخورند ما از مردم وطیور وبز نها
(ضرافة) کثرت وسیست تکیلان
ض ر ف ط (ضرافط) کلا بلنگ
جثه فربه کلان شکم ؛
(ضرفاطة) بالکسر وکلان شکم
فربه بزرگ ہیکل ؛
(ضرفطی) بکسر تین مشدد ة الیاء
فربه کلان شکم ؛
(ضرنفطیة) بتصغیر ویائے نسبت
از ی است مرد پاخزاه ؛

(ضرفطه ضرفطة) بست او را و
محکم گردانید ؛
(تضرفط) نشستن بر پشت کسے
وبر آوردن ہر دو پائے را از زیر بغل
او وتھاون آنجا بر گردنش ؛
ض ر ک (ضراك) کذاب شیر
بیشه وآنکه پے گرمی او درشت وسخت باشد
(ضرنك) کابیر گرگس نر مرد کمل و
برہنه مانند زنا بینا وفقیر بد حال
ضراك وضرکاء جمع
(ضنراك) بالکسر ما بیت ؛
(ضراکة) بینا ودرویش بد حال
شدن وکول گردیدن وبجا ماندن ودرشت
وسخت شدن پی ؛ ک حق والفعل من کهم
ض ر م (ضرم) بالضم والکسر بیست
خوشبو باران مانند بلوط است وشکوفه
اش مانند شکوفه سته شبدان خوب وبتر
باشد یا آن اسطوخودوس است بیرنانیه
(ضرم) گفتار سنه چوزه عقاب
واسپ بسیار تیز دونده ؛
(ضرمة بن ضمرة) بکسر ضاد
مهمله بدا است مر اشرین حوشله را
(ضرمة) حرکت نیم سوخته از شیر
واز شاخ خرما وضدک آتش را آتش
ضرم جمع - وما بها نافخ ضرمة
یعنے نیست مدان کسے ؛
(ضرام) کاہ بیزم ریزه وبیزم
سست وخرم یا آنکه خدک نباشد بود
یا بیزم افروخته ضرمة مثله ؛ ونیز
ضرامة درخت بعد الخضراء کبد
بن حرید ؛
(ضنیم) کیدر سوخته ؛
(ضرنیم) کابیر سوخته ؛

(ضَرِيمَة) بکسر ضاد است بین
(ضَرِيم) بالکسر بمعنی ضریمت
(س) ضَرِمَ الرَّجُلُ ضَرَمًا
بالتحریک خشم گرفتن و ضَرِمَ
الشَّيْءُ سوختن شدن آتش
و ضَرِمَ عليه افروخته شدن بر وی
شر و ضَرِمَ حَتَّى الطَّعَامِ نیک خورد
و چیزی گذاشت نان و ضَرَمَتْهُ
النَّارُ افروخته شد آتش و محدود
(اضْرَامٌ) افروختن آتش
(ضَرَّمَ النَّارَ تَضْرِيمًا) برافروختن
آتش
(اضْطِرَامٌ) افروخته شدن آتش
و بسیار بسیار سوخته شدن
يقال اضطرم النَّبْتُ اذا اشتعل
(تَضَرُّمٌ) افروخته شدن آتش و
برافروخته شدن خشم
(اسْتِضْرَامٌ) افروختن آتش
(ض ز ر) (اضْرِهْزَازٌ) آهسته پنهان
رفتن يقال ضَرْهَزَّ الى كذا و ضَهْزَرَ
(ض ر و) (ضَرْوٌ) بالفتح بیرون جستن
خون از سگ ضَرْوٌ بالفتح شد و الفعل
من نصر
(ضِرْوٌ) بالکسر بچه درنده ضِرْوَة
درنده و درخت کنار یا خرمن آن
و بکسر و بفتح اضراء و تک بچه خوشه
(ضَرْوَى) سگ بچه درنده و
(ضَارِيَةٌ) خون روان از سگ بچه
روان و سِقَاءٌ ضَارِبُ اللَّبَنِ
خیک نیک کننده شیر و كَلْبٌ
ضَارٍ سگ حریص شکار و سگ در
پی صید مانده ضَارِيَةٌ مؤنث
و عِرْقٌ ضَارٍ رگ که خون آن متفرق

(ضَرَاءٌ) بالفتح و المد درختان انبوه
و بلوی که در آن پنهان توانند شد يقال
هو يمشي الضَّرَاءَ اذا مشى مستخفيا فيها
يُوَارِي مِنَ الشَّجَرِ و زمین نشیب
یا انبوه درخت که جای سیکرد در آن و آن
پوشیده ضَرَاءٌ پنهان شدن
(عِرْقٌ ضَرِيٌّ) رگی که خون آن
متفرق شود و نیز ضَرِيٌّ آب خورد
سگ و گاو و آهو و درخت کنار سیر
و بسیار
(ضَرِيَّةٌ) مؤنث ضَرِيٌّ
(س) ضَرِيَ بِهِ ضَرًى و ضَرَاوَةً
و ضَرَاءً و ضَرَاءَةً آموخته شدن بر چیزی
و نیز ضَرَاوَةً و ضَرَاءَةً حریص شدن
خون ملک و خوردن شدن چیزی را
و ضَرِيَ الْعِرْقُ و ضَرَا الْجَارِحَ
و ضَرَّاهُ و ضَرَّاهُ الْخَمْرَ
(ض ر ی) ضَرَى اللَّحْمُ ضَرْيًا بریان
شد گوشت
(اضْرَاءٌ) مؤنث ضَرِيٌّ
(ض ر ی) ضَرِيَ بِهِ ضَرًى و ضَرَاوَةً
و ضَرَاءً و ضَرَاءَةً آموخته شدن بر چیزی
و نیز ضَرَاوَةً و ضَرَاءَةً حریص شدن
خون ملک و خوردن شدن چیزی را
و ضَرَّاهُ بِهِ و ضَرَّاهُ الْجَارِحَ
و ضَرَّاهُ الْخَمْرَ
(ض ر ی) ضَرَى اللَّحْمَ ضَرْيًا بریان
شد گوشت
(اضْرَاءٌ) مؤنث ضَرِيٌّ
(ض ر ی) ضَرِيَ بِهِ ضَرًى و ضَرَاوَةً
و ضَرَاءً و ضَرَاءَةً آموخته شدن بر چیزی
و نیز ضَرَاوَةً و ضَرَاءَةً حریص شدن
خون ملک و خوردن شدن چیزی را
و ضَرَّاهُ بِهِ و ضَرَّاهُ الْجَارِحَ
و ضَرَّاهُ الْخَمْرَ
(ض ر ی) ضَرَى اللَّحْمَ ضَرْيًا بریان
شد گوشت
(اضْرَاءٌ) مؤنث ضَرِيٌّ

تواند کرد آن را و اگر واند یا اگر بر کلام بسیار
تنگ باشد و تکلف ضاد استعانت کند
ضَرْزَاز جمع ضَرْزٌ و كَلْبٌ ضَرْزٌ بسیار تنگ
(س) ضَرَّ ضَرًّا بالتحریک دشوار
خو کردید و خشناک شد و کام بر چیزی
(جاء بِضَرٍّ) و بضم کین
(اضْرِهْزَاز) تنگ دل شدن يقال اضْرَهَزَّ
على اى مَنَاقٍ فَلَمْ يُعْطِنِي بمنا نیدن
اسپ لگام را
(ض ز ن) (ضَيْزَن) کمیدر نگاهبان
معتمد فرزندان مرد و عیال و انبازان و
و آب و چاک و بانگ کنان و متاع
کاوند و آن فرو شدن و سر و ماند
آن و میان حوائج بر و یا تیر کمه باشد
و چیزی را بر و گیرد و نیز ضَيْزَن چوب
که سوی کمه و تنگ کند که فراخ گردد
منه من نواحم آباء في امرأته یعنی
فرزند که مزاحم پدر خود باشد و بارها
زن و قال قیس و كُلُّكُمْ لِأَبِيهِ
ضَيْزَنٌ سَلَفٌ و نیز ضَيْزَان آنکه بسر
چاه زحمت دهد و انبوهی کند و نام
سبتی و ضَيْزَنُ بنُ مُعَاوِيَةَ ملک
بود از قضاعه که سابور ذوالاکتاف او را
کشت
(ضَيْزَان) بالفتح آب بود که
بدو از زیر خود بکشید و بر گزر بدو پر چیده
(ض ن) مَنَّهُ ضَنًّا گفت
چیزی را که در دستش بود و نه چیز که میوه است
(تَضَانَّا) و اگر نه باهم و بدیگر ندهند
ض ط ر (ضَنْطَرٌ) بالفتح مردکان
بیشه و فربه ملکس بندگ سرین و مرد
ظریف بی خیر ضَنْطَرٌ و ضَنْطَرَى
بالفتح مثل ضَنْطَرٍ اکل ضَنْطَرِيَ طَيْرٌ

ضَيَاطِرَة وضَيْطَارُون جمع ونیز
ضَيْطَار بازرگانے کہ سفر نکند و
جائے خود بجائے دیگر نرود [illegible]
(ضَيْطَرِي) بفتح و کسر مکرر
بازار بدون راس المال و تردد و کسب
مطلوب حیله با جرید ضوطری بالفتح شد
(ضَوْطَرِي) مرد شکم پیچ [illegible]
ضَوْضَوْطَرِي کرسی و تجید است ؛
ض ط ط (ضَطَط) بفتحتین گل
[illegible] سخت ضَطِيط [illegible]
(ضُطُط) بضمتین [illegible]
ض ط ن (ضَيْطَن) کسیقل
[illegible] و بدن جنبانید و یا بسیار گوشت
[illegible] ضیطن [illegible] شد ؛
(ضَيْطَن ضَيْطَنَةً ضَيْطَانًا)
[illegible] پس جنبانید [illegible]
و بدن [illegible] گوشت ؛
ض ع ز (ضَعَزَهُ ضَعْزًا)
بالفتح نیک گرفت [illegible]
ض ع د (ضَعَدَهُ
ضَعْدًا) [illegible]
ض ع ع (ضَعَّ) بالفتح [illegible]
[illegible] شتر [illegible]
والفعل [illegible]
[illegible]
(ضَعْضَعَ) [illegible]
[illegible]
(ضَعْضَعَ) [illegible]
[illegible]
(ضَعْضَعَ)

مستوجب ضعف باشد ؛
(اضعفه اضعافا) کور گردانید
دیا سست وضعیف کرد و ضعف
الشیء - دوچندان کرد آنرا ؛ و
اضعف فلان صاحب ستور
سست وناتوان گردید ؛ واضعف
القوم بمعنی دوچندان کرده شد
بهت ایشان ؛
(ارض مضعفة) کنگرزمین
باران سست رسیده ؛
(ضعفه تضعیفا) سست و نا
توان پنداشت ؛ و ضعف
الحدیث - بستی وضعف منسوب
کرد آنرا ؛ و نیز تضعیف یک
چیز را دوچندان شدن یا زیاده
ضعیف گردانیدن یقال ضعف المرض
اے صیره ضعیفا و نیز تضعیف
نقش کیسا ؛
(درع مضاعفة) زره دوگانه
حلقه بافته ؛
(مضاعفة) دوچندان یا زیادت
کردن چیزے را بطرف چیزے و گونه
آن چیز گردانیدن تا سه گونه گردد
؛ و زره دوگانه حلقه بافتن ؛
(تضعف) ضعیف شمردن و سست
پنداشتن و خوار و گمنام شدن ؛ و فی
الحدیث اهل الجنة کل ضعیف
متضعف بفتح العین ای من یستضعفه
الناس لحقارته وبکسرها ای خامل
متذلل ؛
(تضاعف) دوچند شد آنچه بود
او را دوچندان کرد ؛
(استضعاف) سست پنداشتن

ناتوان شمردن کسے را و ناتوان
یافتن و مقهور ساختن ؛
ض ع ل (ضعل) مرکب یائی
بدن جهت نزدیکی و تقارب نسب و این
حسب گمان عرب است که مرد از زن
قریب النسب فرزند یا یک بدن
و نحیف جثه آید مذکور است در ض و ے
(ضاعل) کم صاحب شتر نر توانا ؛
ض ع و (ضعة) کرعه دختے
است و الهاء عوض الواو و ضعوات
جمع ضعوی منسوب است بوے
(ن) ضعا ضعوا پوشیده شد
و پنهان گردید ؛
ض غ ب (رجل ضغب)
بالفتح مرد خواهنده با رنگ یا سایه
مخفیه محبت آن ضغبة مؤنث
(ضاغب) شخصے که بهت
ترسانیدن کسے در پنهان آواز سے
مهیب و مخوف برآرند یا شنوند و
خایف و بیمناک گردد ؛
(ضغاب) کذاب آواز خرگوش
و گرگ ؛
(ضغیب) کامیر آواز خرگوش و
گرگ و آواز رکت نر و اسپ در غلاف خود
(ارض مضغبة) بالفتح زمین
با درنگ ناک ؛
(ن) ضغب ضغبا بالفتح بانگ
خرگوش و ذئب برآرد تا بیم کند کسے را
؛ و ضغب المرأة گاه زن را ؛
و ضغبت الارنب بالید خرگوش
وقتے که گرفتار شد ؛
ض غ ب س (ضغبوس)
بالضم خیار و بانگ ریزه و شاخ زمین

و خار سے است که شتر خورد و بکار
است تا بهلیون ضغابیس
جمع ؛ و یقولون بچه روباه
و ضعیف و ناتوان و شتر سیانه
سال و میانه تن ؛
(ارض مضغبة) بالفتح زمین
گیاه صغبوس ناک
ض غ ث (ضغث) بالفتح
خائیدن دندان و نفس من فتح ؛
ض غ ث (ضغث) بالکسر
والفتح دسته گیاه خشک و تر در آمیخته
و قبضه شاخ از یک بیخ اضغاث جمع
؛ و اضغاث احلام خواب ها ے شوریده
و پریشان که تاویل آن از جهت اختلاط
ها ے راست نیاید ؛
(ضاغث) آنکه پنهان شود در
پوشش و جز آن و بآواز مهیب ترساند
کودکان و مانند آنرا یا آن جاے موضعه است
(ناقة ضغوث) کصبور شتر ماده که
در خبر بهی آن شک باشد پس چست
بالند تا خوبی را از لاغری معلوم نماید
(ف) ضغث الحدیث ضغثا
بالفتح و آمیخت سخن را و خلط کرد ؛
و ضغث الشنام بسوے کسان را ؛
و ضغث البول بانگ کرد سقنقور یا
جانوری دیگر که مشابه سوسمار است ؛ و ضغث الثوب
شست جامه را و خوب پاک نکرد
(تضغیث) زمین و گیاه تر از
باران و تر کردن آن
(اضطغاث) فراهم نوردن شاخ
ض غ ذ (ف) ضغذا
ضغذا خبه کرد و در آب نشد بگذاشت
ض غ ر (ضغادر) مکیان

واحد آن ضُغدد (بالضم) است ؛
ض غ رس (ضَغْرَسٌ) بکسر مرد آزمند بوس باز ؛
ض ع ز (ضِغْزٌ) بالکسر پیشه وبدخوے زشت خوی از دوان ؛
ض غ ط (ضَغْطَةٌ) بالفتح سختی وفشارش وتنگی واکره . یقال حَذَتُ فُلَانًا ضَغْطَةً اذا اشتَدَدتَ عَلَيهِ لِتُكْرِهَهُ . حالت غم ودرد وآزار وین یکدیگر تنگ گردیدن برکسے حق خود رضی شود واز اعجالت کرد ؛
(ضُغَاط) کذاب سوضعیت ؛
(ضَاغِط) نگاهبان دین برچیزے وکشادگی بغل شتر وسیری گوشت آن وسوسه ؛
(ضَغِيط) کامیه جاے وپیرامون ولاشے سے وشیطے پاخوش آب وپاکیزه وگرانبار تا وجوے تنگ گردانده . سست عقل وتهدست ضَغْطَى لفظ جمع
(ضَغِيطَة) کیسه سست وشکم
(مَضْغَطَة) سنده . تن پست
فراهم آمدن کاذب مضاغط جمع
(ن ف) ضَغَطَهُ ضَغْطًا فشرد وتنگ وبنجوبی نمود وکوفت آنرا وسخت فشرد چیزے . وجز آن تنگ گردید
ضَغْطَةُ القَبْرِ عذاب تنگ گرفتن گور سخت فشرد ؛
(مَضَاغِط) باهم انبوس کردن وفشاردن همدیگر را یقال ضاغطوا اَیْ زاحَمُوا ؛
(تَضَاغُط) فراهم آمدن وبهم کردن وفشرده همدیگر را ؛

ض غ غ (ضَغْضَغ) کامیه فراخی حال ویقال اَقَمْتُ عِنْدَهُ فِي ضَغْضَغٍ نَظْرِهِ اَیْ قَدْرِ تَمَامِهِ وکذا اَقَمْنَا عِنْدَهُ فِي ضَغْضَغٍ مِنْ خِصْبٍ
(ضَغْضَغَة) کسینه وغذا آبیو تازه وخیر تنگ گردیده . مختلط . وصف زنان تنگ . زندگی خوش یافراخی وخصب ؛
(ضَغْضَغَ اللَّحْمَ فِي فِيهِ) خوب نشاید گوشت را در دهن خاییدن . مردم بے دندان چیزے را یقال ضَغْضَغَتِ العَجُوزُ دَاءً لَكَ شَيْئًا مِنْ حِنْكِهَا وذلك اِذا دَعَتْ سَنًا لَهَا . سخن آمیختن وبیچیدن گفتن . حکایت آواز خوردن گرگ گوشت را ونیاوردن وسخن گفتن دهن ؛
(اَضْغَ القَدَمُ اِضْغَاغًا) درآمدن قدم وزن کاف فراخ ؛ واضغاغ الاَرْضُ سیراب سبز شدن زمین ؛
اِضْطَغَّتِ الاَرْضُ گیاه سبز دیدن زمین گشته
ض غ ف (ضَغِيفَة) کسینه نشاط وتازگی تَرَكَ الضَّغِيفَةَ مِنْ نَقْلِ اَدَاةِ المَرْأَةِ نَاضِرَةً مُتَخَيِّلَةً
ض غ ل (ضَغِيل) کامیه اوز بن مجاد وقت کمین خون ایشان
ض غ م (ضَيْغَم) کمیتن گزنده وغیر بیشه ؛
(ضَيْغَمِيّ) یاے نسبت شیر بیشه
(ضَغَامَة) گلخته آنچه بدندان گزیده بر اندازند ؛
(ت) ضَغَمَهُ وبه ضَغْمًا گزیدن بدندان یا سنگ گرفتار کردن بن را از چیزے که سخت است ؛

ض غ ن (ضِغْن) بالکسر کینه وکرنا وحقل نشر زوکینه دمیل فلان یقال ضِغْنِي اِلَى فُلَانٍ اَیْ مَيْلِي لَهُ وَنَاقَةٌ ذَاتُ ضِغْنٍ مَائِلَةٌ اِلَى وَطَنِهَا وَبِهِ ضِغْنٌ آبیست وفرزند شتر یک نیمه
(ذَاتُ الضَّغَائِنِ) گزنده بیشه کی
(ذِئْبٌ ضَاغِنٌ) صاحب سپ کرنا نے نیک زود ؛
(ضَغِينَة) کینه کینه
(ضَغِينِي) یاے مشدد شیر بیشه
(ض س) ضَغَنَ ضَغْنًا مورد کینه کردن . وَضَغَنَ الدُّنْيَا میل کردن سوے دنیا . وَبِهِ ضَغَنٌ آبیست
(اِضْطِغَان) دل داشتن . پنهان کردن کینه . کینه گرفتن ؛ وکلمه ؛ . وبه بغل گرفتن چیزے
(مُضْطَغِنٌ ضَبِيًّا) اے مَائِلٌ فِي حُجْرَتِهِ
(تَضَاغُن) باهم کینه ورزیدن و پنهان داشتن کینه را ؛
ض غ و (ضَغْوٌ) بالضم والمد بانگ وآواز وگریه وماندآن ضَغْوٌ بالفتح مثل
(ن) ضَغَا ضَغْوًا سست وکوفته گردید وضَغَا المَقَاوِرُ ناراستی کرد نیا نت شد وضَغَا السِّنَّوْرُ وَنَحْوُهُ ضَغْوًا وضُغَاءً گزیده بالیدن آواز کرد
(اَضْغَاهُ اِضْغَاءً) بانگ داد وبانگ برگفت ؛
ض ف د (ضَفَادِي) بالفتح وکسر

وهو في الأصل الصفاع بالدال
المعجمة بالياء كالتعالي في التعالي
ومن ، وفدا صفدا لباچه زدن او را
را إذا قاد مقيدا ، را بسته کشید
ص ف د ع (صفدع) کوچ
ترک دوران ، صفدع
بضم وصفدع بضم وصفدع
درهم وهذا أقل أو مردود قال
الخليل ليس في الكلام فعلل
الا اربعة حرف درهم جرع سبطر
قلعم صفادع وصفادي جمع صفدعة
یکی مونث است ، وآن بهرے
است کوفت مطبوخ آن با روغن زیت
و نمک تریاق است مزه بیوا مرا ،
و دشتی پیه العجیب الفعال است جهت
برآوردن دندان ، و گویند که بر سے
آن از سوم قتاله و مجموع در سوم سرد
و در اول خشک و سرب اقسام آن
مورث استسقا و کشنده بدرد و منی
و سے و ورم اشنا و در دول او نفت
صفاع بطنه ، یعنی گرسنه گردید ،
و نیز صفدع کزبرج استخوانے
است در شکم اسپ ،
(صفدع الماء منقعة) غوکناک
شد آب ،
ص ف ر (صفر) بالفتح دهن
تافته که بدان شتر و بالان بندند قور
بالضم وصفر کنق جمع ، و سر و دو سے
بافته بدالانه و ریگ تر و کلان زهم
آمده بار ریگے که بعض آن بر بعض نشسته
باشد صفور بالضم جمع ، و بنا
بنکریز بهر آرد و آب آبک و گل ،
(صفرة) کنرجه ریگ تر و
کلان یا ریگ که بعض آن در بعض نشسته
صفر جمع ، بادرکے است که شتر را
بسبب آن ،
(صفاد) بالفتح رسن تافته که بدان
شتر و بالان بندند ،
(صفوز) کامیر هر دسته سوئی بافته
بالانه ، و صفز بالجبل کرانه دریا ،
و نیز صفز و صفزة کوهیست بشام ،
(صفزة) زمینیست بوادی قریش ،
سوئے بافته صفائر جمع و یک تو ،
و نیز صفائر الجن ، پرسیار شان
(ص ف ر) صفر صفرا بالفتح هست
و دو دیدو سے نمود ،
صفر الثمر ، بافت موئے را ،
صفر البل ، تافت رسن را ،
نیز صفر ، انداختن کف در دهن
ستور و گرد آوردن موئے ،
(شعر مصفر) کنده موئے بافته
بر ستاره ،
(تصفر) شتر بافتن شد بالانه ،
(مصافرة) همدیگر را یاری کردن
(تصافروا على الأمر) باهم مدد
کردند و یاری نمودند در کار ،
(انصفار) هم بچیدن دو کوه ،
و في بعض نسخ الصحاح بالطاء
المهملة على هذا ترجمة ، در سن
ص ف ر ط (جمل صفرط) کزبرج
شتر کلان شکم ،
(صفرطم) بالفتح کلان و سطبر شدن
شکم ،
(صفاريط الوجه) استخوانهائے میان
رخسار نزدیک هر دو نبار چشم ،
(صفرفط) کصفنور ، و سر آن است
ص ف ز ، (صفز) بالفتح فرو بردن
شتر قد را بکراهت فرو بردن آن و
راندن جمعے کردن و دویدن چهیدن
و بر بستن و زدن بدست یا بپا و
در آوردن لگام را صعوبت اسپ
را الفعل من نصر
(صفز) محرکة کبیده و برآمده
علف شتر و کبیده کردن آن ،
(صفيز) کامیر سطبر و کبیده و بر
(صفيزة) کسفینه لقب بنو
صفائز جمع
(صفاز) کشداد سن چین و دو
مشتق من الصفز محركة لشيء
يجيش ليخلفه البعير لانه يميل
الزور كما يميل هذا الشعير العلف
(اصطفزه) فرو بردن از بنا کے
ص ف س (ص ف) صفس
البعير صفسا ، بالفتح گیاه بر آگرد
آورد و قصر ساخت الشتر را ،
ص ف ط (صفطه) بالفتح سنی
عتق صفطاب جمع
(صافط) کصاحب مسافر سفر
دور و دراز دوخته بارکش ، و اکر متاع را
از شهر سے بشهر سے بر و برائے فروختن
(صافطة) مردم فرو مایه ،
(صفاطة) بالفتح نادانی و سستی
عقل و کلانی شکم و سست رائے
و ضعیف عقل شدن و الفعل من کرم
و منه الحديث عمر اللهم إني
أعوذ بك من الصفاطة و دف
و بازی گذاردن ،
(صفيط) کامیر آنکه وقت جماع
حدث کند و انکه بیش از انزال

(اِضْفَفَان) [illegible]
خود را زدن يقال اَضْفَفَ اى ضرب
بِقَدْحِهِ مؤخر نفسه
(تَضَافَفُوا عَلَيْهِ تَضَافُفًا) [illegible]
مدد کردند بر آن ؛
ض ف ن (ضَفَنْدَد) [illegible]
[illegible]
(ضَفَنْدَد) [illegible]
[illegible] شکم ؛
ض ف ن س (ضَفَنْدَس)
[illegible]
ض ف و (ضَفْوٌ) بالفتح تمام
و کامل گردیدن و زیاده شدن مال و روان
گردیدن مرض و الفعل من نصر
(ضَفْوَةُ الْعَيْشِ) [illegible] زندگانی
(ضَفًا) [illegible] (هما ضَفْوَانِ)
(ثَوْبٌ ضَافٍ) جامه کامل و تمام ؛
(رجلٌ ضَافِي التَّرَائِبِ) [illegible]
موئے
ض ق ق (ض ق) ضَقَّ ضَقًّا
بالفتح حکایت کرد آواز سنگ را که بر سنگ
افتد ؛
ض ک ز (ضَكْزٌ) بالفتح [illegible]
سخت ؛
ض ک ع (ضَوْكَعَة) [illegible]
[illegible] گوشت گران سنگ کم [illegible]
[illegible] سست [illegible] [illegible]
[illegible] تحمل کند در [illegible] ؛
(ضَوْكَعَ فِي مَشْيِهِ ضَوْكَعَةً)
[illegible] کرد ؛
(تَضَوْكَعَ مِنَ الْحَفَا) [illegible]
[illegible] ؛
ض ک ک ر ن (ضَكَّهُ الْأَمْرُ)
[illegible] کرد او را [illegible]
[illegible] وضَكَّ الشَّيْءَ [illegible]
(ضَكْضَكَة) [illegible] از [illegible]
[illegible] یا عام است [illegible]
[illegible] کرد ؛
(ضَكْضَاك) [illegible]
پر گوشت (ضَكْضَاكَة) [illegible]
(ضَكَاضِك) [illegible]
ضَكْضَكَ ضَكْضَكَةً [illegible]
(تَضَكْضَكَ ضَكْضَكَانِ) [illegible]
و شادمان گردید ؛
ض ک ل (ضَكَلَ) بالفتح [illegible]
(اَضْكَلُ) بالفتح [illegible]
(ضَيْكَل) [illegible]
پر گوشت و بر جثه از فقه یا عام است
[illegible] سند و [illegible] ج ضَيَاكِل
و ضَيَاكِلَة [illegible] ؛
ض ل ج (ضَوْلَج) [illegible]
سواب [illegible] است ؛
ض ل ع (ضِلْع) [illegible]
استخوان پهلو و پهلو [illegible] کامل
و ضُلُوع بالضم ج اَضْلَاع جمع
و قولهم هم عَلَى ضِلَعٍ جَائِرَةٍ
یعنی [illegible] ضِلَع
کوچه [illegible] باریک [illegible]
[illegible] گذارد و مِنْهُ الْحَدِيثُ
فَاِنَّكُمْ مَا عَدَاءُ اللهِ بِهِذِهِ الضِّلَعِ
الْجُرْاءِ اى مقتلين مدللين
و [illegible] است بطایف [illegible]
پهلوی میدان ؛ و ضِلَعُ بَنِي
الشَّيْصَبَانِ ؛ و ضِلَعُ الْقَتْلَى
و ضِلَعُ بَنِي مَالِكٍ ؛ و ضِلَعُ
الرِّجَامِ [illegible] و ضِلَعُ
الْخُلْفِ [illegible] پس [illegible]
[illegible] است ؛ و ضِلَعٌ مِنَ
الْبَطِيخِ [illegible] ؛ و يَوْمُ
الضِّلَعَيْنِ [illegible]
[illegible] ؛ و ضِلَعٌ عَوْجَاءُ
[illegible] کوچک ضلع [illegible]
[illegible] پیدا شده [illegible]
[illegible] چپ یک ضلع [illegible]
(ضَلْعَة) [illegible]
[illegible] ؛
(ضَلَع) [illegible]
خلقة [illegible] ضَالِع
(رجلٌ اَضْلَعُ) بالفتح [illegible]
[illegible] ؛
[illegible] بالضم [illegible]
(ضَالِع) [illegible]
(ضَلُوع) بالضم [illegible]
[illegible] ؛
(ضَلِيع) [illegible]
[illegible] سینه فراخ [illegible]
اَضْلَاع و ضَلْع کفعل جمع ؛ و فرس
ضَلِيعٌ [illegible] تمام [illegible]
[illegible] میان [illegible]
[illegible] ؛ و رجلٌ ضَلِيعُ الْفَمِ [illegible]
[illegible] بزرگ [illegible]
[illegible] و العرب و [illegible]
مغرة ؛ و نیز ضَلِيع [illegible]
[illegible] باشد [illegible]
[illegible] ؛
(ضَلُوع) [illegible]
(ضَلُوعَة) [illegible] چوب آن قسم
باشد [illegible] تمام چوب آن [illegible]

کبدان کہ قبضہ کار است باشد
مَضْلُوعَة مثله
(ض ل ع) ضَلَعَ ضَلْعًا بالفتح برشکم
شد از سیری یا سیلی یا آنکہ سیہ
آب اضلاع زیاده است و ضَلَعَ
فُلَانٌ میل کرد کج گردید از
حق و ستم نمود و ضَلَعَ عَنِ
الحق برگردید از آن و ضَلَعَ فُلَانًا
در پہلوئے او زد و تیر ضَلَعَ میں
خورش نفس بقال ضَلَعْتُ مَعَهُ
ومنه المثل لا تنفش السوكة بالسوكة
فإن ضلعها معها (یعنی خسے
مزید را با دیگر سے پیکار نما ید)
قيل القياس شريكك لأنهم يقولون
ضلع مع فلان كفرح ولكنهم خففوا
فيقولون اجعل بيني وبينك فلانا
أي حكما يهوى هواه ويقال هم على ضلع
واحد (یعنی جمع اند بر عداوت او
س) ضَلِعَ السَّيْفَ ضَلَعًا
مر گشتن شمشیر و ضَلِعَ
مَعَ فُلَانٍ خصومت کرد با او
و ضَلَعَ کج گشتن از حق
شدن در خلقت دیگر و منه لا يقرن
ضلعك بالوجعين ما ضلع
[illegible] قوت و توانائی و حمل بار گران و گرانی
و امر جسیم و صاحب آن را بحمل
ثقیل کردن و تحریف نمودن
ضَلَاعَتُهُ کسی به قوت و سختی استخوان
اسے چلو و با نور و سخت اضلاع
شدن و فعل من کرم یقال
ضَلُعَ الرجل ضَلَاعَةً یعنی او زور سخت
اضلاع گردید

(حمل مُضْلِعٌ) گران بار گران
و هو مُضْلِعٌ بهذا الأمر یعنی او
توانا است بران کار و دابة مُضْلِعٌ
آنکه در بر داشتن بار استخوان آن پہلوئے
سست باشد
(اضلاع) میل دادن و گران بار
گردیدن و گران بار کردن لازم
است و متعدی
(ضِلَاعٌ) کنفم پارچہ کہ بعض آن
بافتہ و بعض آن تنگ و دو جامہ نمودہ
بصورت دال ابریشم و جز آن
(تضليع) الكلين گردان
جامہ را بشکل اضلاع
هو مُضْطَلِعٌ بهذا الأمر) یعنی
قوی و توانا است بران ولا تقل مُطَّلِعٌ
بالادغام فإنه من الاطلاع دون
ابو نصر بن حاتم و مُضْطَلِعٌ
بهذا الأمر و مُطَّلِعٌ له أي قوي
به وبالك له
(تضلع) پر شکم شدن از سیری
سیراب گردیدن تا آنکہ باضلاع رسد
آب یا طعام رسد
ض ل ف ع (ضَلْفَعٌ)
کبد سو صعیت زن فراخ کس
ضَلْفَعَة مثله
(ضَلْفَعَ رَأْسَهُ ضَلْفَعَةً) سر
او سے سر او را
ض ل ل (ضَلٌّ) بالفتح والضم
گمراہی و ہلاکی والضم فيه أكثر
وقولهم هو ضِلُّ بن ضِلٍّ) بکسر ہما
و نسبا یعنی او بیار و بے ضلالت
ہلاک و زیان و تحقیق سخت است یا او
او را و پدر او را کسے نفا سر بے

غیر مصرف است و هو ضِلُّ أَضْلَالٍ
بالكسر ويضم أن بلائی است و خیر
در آن نیست و إذا ضل بالضاد المعجمة
لم يكن فيه إلا الكثير و وقت سف
و تحسر باشد يا ضَلَّ ما يجري به
العصا أي بافقده و يا تلفه
ضَلَّةٌ بالفتح سرگیجی نیست و نباشد
(ضُلَّةٌ) بالضم و بے کاہل
(ضَلَّةٌ) گمراہی و ضَلَّةٌ بے ضلالت
(ضَلَالٌ) حمل بدہ و ابنه ضلالة او فرزند
است مرا و هو تبع ضلالة)
بالاضافة بالنسبة آن بلا نیست نیز
(ضَالٌّ) حرکت گمراہی و نیز
مَضَلٌّ) آب جاری زیر سنگ بلان
کہ آفتاب آنرا نرسد یا آب جاری زیر
درخت ان
(ضَالٌّ) گمراہ و ضَالُّ ابن ضَالٍّ
شتر سرگشتہ باز
(ضَالَّةٌ) بالفتح شتر گم شدہ
ملک در جائے بلاک باشد و گم شدہ
ذکر و مونث در وے یکسانست
(ضَلُولٌ) کبد گمراہ
(أُضْلُولَةٌ) بالضم گمراہی
(ضَلِيلٌ) امیر بسیار و بے گمراہی
رہنمہ و الملك الضليل امرء
القيس بن حجر کندی است و فیہ
الحديث أشعر الناس الملك الضليل
(ضَلِيلٌ) کسیکہ مرد سخت گمراہ
و بسیار و بے ضلالت رہنمہ و
الملك الضليل امرء القيس است
(ضَلْضَلَةٌ) کدر جنہ گمراہی
(ضُلَضِيلٌ) کبد و جہ جا سوختہ
است